

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2013

Milan Kučera

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Milan Kučera

**Radislav Krstić:
Procesní průběh trestního řízení před ICTY**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Milan Kučera**

Vedoucí práce: **Doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

KUČERA, Milan. *Radislav Krstić: procesní průběh trestního řízení před ICTY*. Praha, 2013. 69 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce *Radislav Krstić: procesní průběh trestního řízení před ICTY* je případovou studií analyzující naplnění práva na spravedlivý proces v případě Krstić. Důvodem pro výběr analyzovaného tématu je jeho úzká spojitost s konsolidací zemí západního Balkánu, do níž se Tribunál zapojil zejména v rámci rozvoje demokratických institucí a justičních reforem. Možnost přispění ICTY ke konsolidaci pocházela z judičiální praxe Tribunálu, která musela být dostatečně přesvědčivá a spravedlivá, aby představitelé těchto států utvrdila, že vynesená rozhodnutí jsou i v jejich zájmu. Tímto způsobem získal dostatečnou kredibilitu a státy bývalé Jugoslávie jej nechaly zasahovat do svých vnitřních záležitostí.

Přestože byla navázána úspěšná spolupráce, klade si autor otázku, zda vliv médií na rozhodování soudů nemohl ovlivnit procesy před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Práce proto analyzuje procesní průběh s R. Krstićem, jenž byl jako první odsouzen za spáchání genocidy a zároveň mu byl uložen jeden ze tří nejvyšších trestů v dané době.

Autor proto v práci analyzuje nejvýznamnější ustanovení jednacího a důkazního řádu, která byla v průběhu trestního řízení či krátce po něm novelizována, provádí jejich výklad a posuzuje je v kontextu námitek obhajoby proti postupu prvoinstančního soudu. Na základě provedené analýzy posléze vyhodnocuje, zda došlo k porušení práva na spravedlivý proces a jaký byl skutečný vliv médií na výklad skutkové podstaty a výši uloženého trestu.

Abstract

The Bachelor's thesis *Radislav Krstić: the procedural progress of a criminal proceeding before ICTY* is a case study analysing the fulfilment of the right to just trial in the Krstić case. The analysed subject was chosen for its close connection to the consolidation of the western Balkan countries, in which the Tribunal had become involved, that is mainly in pursuance of development of democratic institutions and judicial reforms. The ICTY's opportunity of consolidation originated from the Tribunal's judicial praxis, which had had to be convincing and just enough to have confirmed the leaders of these countries that the returned verdicts were in their interest as well. This way the Tribunal gained the credibility needed, and the countries of former Yugoslavia let it intervene with their internal affairs.

Although a successful cooperation was established, the author asks himself whether the influence of mass media over the decision making of courts could have influenced trials before the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Therefore the thesis analyses the procedural progress with R. Krstić, who was the first one convicted of genocide, and received one of the three most severe sentences of that time.

Consequently, the author analyses the most significant provisions of the Rules of Procedure and Evidence which were either during or shortly afterwards amended, he interprets them, and considers them in the context of the defence's objections against the proceedings of the Trial Chamber. Based on the analysis performed, the author then evaluates whether the right to just trial was violated, and what was the true influence of mass media over the exposition of the facts of the case.

Klíčová slova

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Radislav Krstić, Srebrenica, právo na spravedlivý proces, zločiny podle mezinárodního práva, jednací řád a dokazování

Keywords

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Radislav Krstić, Srebrenica, right to fair trial, crimes under international law, rules of procedure and evidence

Rozsah práce: 126 588 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. 5. 2013

Milan Kučera

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl zejména poděkovat svému vedoucímu diplomové práce doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčíkovi, LL.M., Ph.D. za jeho podporu a mnoho cenných rad při vedení bakalářské práce.

Dále bych rád poděkoval svým rodičům a přátelům za podporu při studiu, zejména pak Janě Jirkové, která se mnou celou práci od počátku do konce konzultovala.

Institut [doplňte správný název]
Projekt bakalářské práce [doplňte případně formulář podle zadání institutu, katedry]

[Zde vložte projekt práce. Studenti IMS vkládají počáteční projekt!]

Seznam použitých zkratek

ABiH	Army of Bosnia-Herzegovina (Ozbrojené síly Bosny a Hercegoviny)
BBC	British Broadcasting Corporation (Britská rozhlasová a televizní společnost)
CNN	Cable News Network
OSN	Organizace spojených národů
ICTY	International Criminal Court for former Yugoslavia (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii)
ICTR	International Criminal Court for Rwanda (Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu)
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ES	Evropské společenství
UNPROFOR	The United Nations Protection Force (peace-keepingová operace OSN v Jugoslávii)
RB	Rada bezpečnosti
RPE	Rules of Procedure and Evidence (jednací a důkazní řád)
SFOR	Stabilisation Force (mírová mise pod patronací NATO na území Bosny a Hercegoviny mezi lety 1996 – 2004)
VRS	Vojska Republiky srbské
HRC	Human Rights Council (Rada pro lidská práva)

Obsah

ÚVOD	2
1. VZNIK A PŮSOBNÍ ICTY	8
1.1 <i>Legitimita a jurisdikce Tribunálu</i>	10
1.1.1 <i>Případ Tadić</i>	12
2. ZÁSADY TRESTNÍHO PRÁVA A TRESTNÍHO ŘÍZENÍ NA PŮDĚ ICTY	13
2.1 <i>Základní zásady mezinárodního práva trestního</i>	13
2.2 <i>Základní zásady mezinárodního trestního řízení</i>	15
3. MEDIALIZACE VÁLKY A VYBRANÝCH PŘÍPADŮ PŘED ICTY V TISKU	19
3.1 <i>Dopad mediálního tlaku na rozhodování soudů</i>	21
3.2 <i>Výběr případu Krstić a Popović et al.</i>	24
4. SKUTKOVÉ STAVY PŘÍPADŮ KRSTIĆ A POPOVIĆ ET AL.	26
4.1 <i>Skutkový stav a posouzení případu Krstić</i>	26
4.1.1 <i>Posouzení případu v prvním stupni (Trial Chamber)</i>	26
4.1.2 <i>Posouzení případu ve druhém stupni (Appeals Chamber)</i>	29
4.2 <i>Případ Popović et al.</i>	30
4.2.1 <i>Shrnutí skutkové podstaty případu Popović et al.</i>	31
4.2.2 <i>Posouzení skutkové podstaty v případě Vujadina Popoviće</i>	32
4.2.3 <i>Posouzení skutkové podstaty v případě Ljubiša Beary</i>	33
4.2.4 <i>Posouzení skutkové podstaty v případě Drago Nikoliće</i>	34
5. JEDNACÍ A DŮKAZNÍ ŘÁD ICTY	35
5.1 <i>Ustanovení 65 ter „Soudce v přípravném řízení“, písm. (E)</i>	36
5.2 <i>Ustanovení 67 „Dodatečné informace“</i>	39
5.3 <i>Ustanovení 68 „Zveřejnění vyvíjejících a jiných relevantních materiálů“</i>	40
5.4 <i>Ustanovení 92 bis, 92 ter, 92 quater a 92 quinquies</i>	41
5.5 <i>Dílčí závěr</i>	44
6. ANALÝZA NAPLNĚNÍ PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES – R. KRSTIĆ	45
6.1 <i>Zadržování kopií důkazních materiálů z taktických důvodů</i>	45
6.2 <i>Zatajení nahrávky a její pozdější použití v křížovém výslechu</i>	47
6.3 <i>Vícenásobné porušení článku 68 jednacího a důkazního řádu</i>	48
6.4 <i>Dílčí závěr</i>	50
7. ANALÝZA NAPLNĚNÍ PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES – POPOVIĆ ET AL.	51
ZÁVĚR	53
SUMMARY CZ	58
SUMMARY EN	60
POUŽITÁ LITERATURA	62
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	63
<i>Procesní dokumenty ICTY</i>	63
<i>Rozsudky, odvolání a další dokumenty vydané ICTY</i>	64
<i>Ostatní elektronické zdroje</i>	65
SEZNAM PŘÍLOH	67
PŘÍLOHY	68

Úvod

Válka v Jugoslávii byla sérií ozbrojených konfliktů, (neboť oficiálně ani jeden z konfliktů nebyl válkou), mezi jednotlivými etnickými skupinami obyvatel na nábožensko-etnické bázi a postihla oblast Balkánu na takřka celá 90. léta. Celkem se rozpad Jugoslávie odehrál ve čtyřech ozbrojených konfliktech. Slovinská válka za nezávislost proběhla v polovině roku 1991 a oproti dalšímu vývoji války v Jugoslávii se dá považovat za relativně nenásilnou. Ovšem válku za chorvatskou nezávislost (1991 – 1995) a válku v Bosně a Hercegovině (1992 – 1995) již takto charakterizovat nemůžeme, neboť právě tyto ozbrojené konflikty přiměly OSN v čele s Radou bezpečnosti k zásadním krokům. Posledním konfliktem, který se na Balkáně odehrál a řadí se také mezi jednotlivé etapy války v Jugoslávii, byla válka v Kosovu, jež se odehrála mezi lety 1998 – 1999. S jejím dědictvím, resp. statutem Kosova, se mezinárodní společenství vyrovnává dodnes.

Válečný konflikt na Balkáně však pro Evropu znamenal také první vojenskou agresi od skončení druhé světové války, které nedokázaly zabránit ani intervenující organizace jako OSN, NATO, OBSE a ES. Navíc celý konflikt neskončil pouze vojenskými operacemi dodržujícími Ženevské a Haagské úmluvy, ale genocidiem (jež se odehrálo nejen ve Srebrenici), kterému mezinárodní společenství v čele s „modrými přílbami“ peace-keepingové operace UNPROFOR nedokázalo zabránit.

Důsledky, které tento ozbrojený konflikt přinesl, byly nejen značně rozsáhlé, ale mnohé z nich nebyly dodnes uspokojivě vypořádány nebo jejich vypořádávání stále probíhá. Následky války jsou dodnes patrné nejen na zemích bývalé Jugoslávie (snad s výjimkou Slovinska) a jejich ekonomikách, ale měly také význam pro celé mezinárodní společenství, a to ať už ve smyslu problematického statusu Kosova, který nebyl dodnes vyřešen, nebo mandátu peace-keepingových organizací či založení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii.

V rámci své bakalářské práce se zaměřím na problematiku působení ICTY, který byl první institucí svého druhu a významně se podílel na rozvoji mezinárodního trestního práva a konsolidaci zemí západního Balkánu, která spočívala zejména v posilování demokracie a rozvoji demokratických institucí stejně jako v provedení zásadních justičních reforem. Důležitost ICTY tedy nespočívala a nespočívá pouze v jeho soudní činnosti, ale také v roli, již sehrál v rámci mezinárodních vztahů. K možnosti zaujmout takovou pozici a být hybnou silou konsolidace států bývalé

Jugoslávie bylo zapotřebí, aby jej tyto státy uznaly a důvěřovaly jeho úsudku natolik, aby s ním byly i přes počáteční nechuť ochotny spolupracovat. Nejdůležitější příčinou, která umožnila sehrát konsolidační roli ICTY byla důvěra v jeho nestrannost a spravedlivé rozhodování, které se odráželo v adekvátních rozsudcích vynesných nad válečnými zločinci, jejichž cílem nebylo neúměrně trestat, ale najít spravedlnost a potrestat odpovědné osoby. Rozsah práce mi samozřejmě nedovoluje zaobírat se detailně celým působením Tribunálu, a proto se budu zabývat poskytováním spravedlnosti v rámci soudního řízení, resp. naplňováním práva na spravedlivý proces, které je dle mého názoru zásadní pro tvorbu mínění o této instituci a stojí na něm důvěra v jeho činnost jako taková.

Hlavním důvodem vzniku ICTY bylo „obnovení a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti“¹, přičemž jako sekundární úkol můžeme jistě označit potrestání osob odpovědných za spáchání zločinů dle mezinárodního práva a samozřejmě také zajištění určité satisfakce poškozeným. Samotné dosažení spravedlnosti je tak prakticky oficiálně upozaděno, i když dodržování práv obviněných i obžalovaných je nejen proklamováno, ale zejména v prvních projednávaných případech také dokazováno.

Již ze samotné povahy ICTY je zřejmé, že dosahování co nejobjektivnější spravedlnosti je značně komplikované, neboť ač judiciální instituce, byl zřízen na základě politického mandátu Rady bezpečnosti a s primárním politickým cílem, jež Rada zamýšlela dosáhnout. V tomto ohledu na adresu Tribunálu směřovalo několik výtek, mezi nimiž můžeme nalézt tvrzení, že pokud by takovýto orgán mohl předvolat občany členských států RB nebo jakýmkoliv způsobem ovlivnit jejich zájmy, nemohla by rezoluce, na jejímž základě byl Tribunál ustaven, nikdy projít. S touto praktickou výtkou úzce souvisí kritika politizace tohoto soudního orgánu, který tak nemůže zcela naplnit požadavek na nezávislost a nezájatost svých členů. Tvrzení, které se opírá o podobný základ, také často vyslovoval Slobodan Milošević², který neuznával legitimitu Tribunálu právě z uvedených důvodů. Kromě výše uvedeného je taktéž potřeba vzít v potaz možné dopady medializace případu, která může významně ovlivnit nejen výsledný rozsudek, ale také samotný průběh procesu a to jak pozitivně, tak negativně.

¹ KERR, Rachel. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy*, str. 1.

² KERR, Rachel. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy*, str. 1.

Problematika politizace ICTY, která by způsobovala procesní ovlivňování případu a v závislosti na něm i výsledné rozhodnutí Tribunálu, je sice v některých případech až nebezpečně pravděpodobná, neboť příhodný rozsudek by mohl mít velice dobré politické využití v mnoha rovinách, ovšem je takřka nemožné ji dokázat z oficiálně dostupných materiálů, aniž bychom se nepouštěli do ničím nepodložených hypotéz. Medializace má ale dle mého názoru povahu rozporuplnější, neboť záleží na její intenzitě a také způsobu medializace daného případu. Je nasnadě, že štvavá mediální kampaň podporující co nejpřísnější potrestání obžalovaného bude na Tribunál vyvíjet značný nátlak a je pravděpodobné, že pokud by se přidal i nátlak politický, nemusela by být procesní stránka případu zcela spravedlivá. Domnívám se, že odpovědí ICTY na podobnou situaci by bylo méně časté vydávání tiskových zpráv a co největší urychlení celého případu. Na druhou stranu, pokud je případ sledován a medializován v adekvátní míře, je Tribunál v podstatě pod dohledem, a excesy vůči Statutu a jednacímú a důkaznímu řádu, by byly zaregistrovány odbornou veřejností i médii, tudíž by naopak měly pozitivní vliv na zajištění práva na spravedlivý proces. Méně intenzivní medializace by také měla pravděpodobně za následek častější vydávání tiskových zpráv, v nichž by ICTY informoval o postupu v daném případě, a to zejména z toho důvodu, aby se bránil proti námitkám, že je jeho vlastní provoz příliš nákladný³ a samotná instituce neefektivní⁴.

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybral případ Radislava Krstiče (IT-98-33 „Srebrenica-Drina Corps“), který se, v této době ještě jako zástupce velitele jednotek VRS⁵, podílel na masakru ve Srebrenici a následně byl za zločiny podle mezinárodního práva odsouzen Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii na 35 let vězení, které si bude jako první odsouzený odpykávat v Polsku⁶. Výběr připadl právě na něj, neboť procesy se známějšími obžalovanými, kteří se na masakru podíleli, (velitel hlavního štábu bosensko-srbské armády Ratko Mladić nebo bývalý prezident Republiky srbské a vrchní velitel jejích ozbrojených sil Radovan Karadžić), stále probíhají a

³ Provoz ICTY a ICTR představuje zhruba 10% rozpočtu OSN. Zdroj: *The Oxford handbook on the United Nations*. Editor Thomas George Weiss, Sam Daws, str. 467.

⁴ Například: BUCHAN, David. Progress in hunt for war crimes suspects. *Financial Times*.

⁵ Velitelem jednotek Drina byl Krstić jmenován 13. 7. 1993, tedy bezprostředně po masakru ve Srebrenici. Zdroj: *Krstić case* (Case Information Sheet). ICTY-98-33.

⁶ Trest za masakr v Srebrenici si Krstić odpyká v Polsku, souhlasil varšavský soud. *IHNED.cz*.

bývalý prezident Srbska a Svazové republiky Jugoslávie Slobodan Milošević zemřel r. 2006 ve vazbě. Velitel jednotek Drina Krstić tak není sice úplně nejznámějším obžalovaným v souvislosti s událostmi ve Srebrenici, ovšem doposud je nejvýznamnější a nejvíce medializovanou osobou, s níž byl proces již ukončen.

Krstićův případ budu srovnávat s jediným příhodným případem, jenž byl před Tribunálem projednáván. Taktéž se jedná o zločiny dle mezinárodního práva spáchané v souvislosti s masakrem ve Srebrenici. V případě, který ICTY projednával pod označením Popović et al. (IT-05-88 „Srebrenica“), stanuli na lavici obžalovaných společně plukovník a velitel bezpečnosti hlavního štábu VRS Ljubiša Beara, zástupce velitele ministerstva vnitra Republiky srbské pro speciální policejní brigádu Ljubomir Borovčanin, asistent velitele pro morální, právní a náboženské záležitosti hlavního štábu VRS Milan Gvero, náčelník operací a výcviku hlavního štábu VRS Radivoje Miletić, podporučík sloužící jako velitel bezpečnosti Zvornikovy brigády jednotek Drina Drago Nikolić, podplukovník a velitel Zvornikovy brigády jednotek Drina Vinko Pandurević, velitel bezpečnosti jednotek Drina s hodností podplukovníka Vujadin Popović.

Kompletní komparaci obou případů samozřejmě nelze v rozsahu této práce provést, neboť předvolaných svědků a předložených důkazů je příliš mnoho. Případ Popović et al. budu používat jako komparativní rámec své kvalitativní analýzy, kterou zpracuji jako případovou studii případu Krstić, v níž bych chtěl dokázat, že medializace tohoto případu byla kontraproduktivní a procesní průběh i rozsudek tak beze zbytku nenaplnuje právo obžalovaného na spravedlivý proces. Za tímto účelem srovnám změny v jednacím a důkazním řádu ICTY provedené nejen v průběhu Krstićova případu, ale také vzhledem ke změnám, které jednací řád doznal v době projednávání případu Popović et al. Kromě dodržování procesních pravidel, které si stanovil sám Tribunál, se zaměřím také na připuštění navrhovaných důkazů a předvolání navrhovaných svědků vzhledem k obžalobě a obhajobě, kdy je zde předpoklad, že žalobci budou se soudem spolupracovat přece jen blíže a na navrhované důkazy a svědky by nemusely být kladeny tak vysoké nároky. Tato úvaha je ještě více nasnadě, vezmeme-li v potaz mediální tlak vyvíjený na ICTY a také obsah rozsudku, v němž byl Radislav Krstić jako vůbec první usvědčen ze spáchání zločinu genocidia. Připouštění navrhovaných důkazů a svědků, resp. důvody jejich nepřipuštění poté srovnám s důvody, které v podobných případech Tribunál použil v rámci procesu Popović et al. a to zejména v případech obžalovaných Vujadina Popoviće (velitel bezpečnost jednotek Drina s hodností podplukovníka), Ljubiša Beary (plukovník a velitel bezpečnosti hlavního štábu VRS) a

Drago Nikoliće (podporučík sloužící jako velitel bezpečnosti Zvornikovy brigády jednotek Drina).

Pro potřeby své bakalářské práce budu používat dostupné primární a sekundární prameny. Primárními prameny budou materiály dostupné z webových stránek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, konkrétně Statut, jednací a důkazní řád, obžaloby (a jejich dodatky), rozsudky, rozhodnutí, nařízení i transkripce z jednání a tiskové zprávy vydávané ICTY, stejně jako podání učiněné stranami. Sekundární prameny pak tvoří zejména zahraniční literatura v čele s komentovanými soudními rozhodnutími *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals*, které začali vydávat a editorsky zastřešují profesor mezinárodního trestního práva na univerzitě v Maastrichtu André Klip a profesor téhož oboru na univerzitě v Amsterdamu Göran Sluiter. V této sérii do této doby vyšlo celkem 40 svazků, které představují nejucelenější pohled na nejdůležitější rozsudky a rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů a obecně platí za uznávanou autoritu. Konkrétně pak budu používat svazky č. 7 a 19, které komentují rozhodnutí v procesu s Radislavem Krstićem.

Další sekundární zdroje, které budu při práci využívat, již systematicky nerozebírají rozsudky a rozhodnutí ICTY, ale věnují se buď procesní stránce řízení a dokazování, případně pozadí průběhu soudního řízení a fungování Tribunálu jako celku. Z této kategorie bych jmenoval zejména *Essays on ICTY procedure and evidence in honour of Gabrielle Kirk McDonald*, na níž se podílel Sir Richard George May, britský soudce, který od r. 1997 působil na půdě ICTY a byl předsedajícím soudcem v procesu se Slobodanem Miloševićem. *Justice at risk : war crimes trials in Croatia, Bosnia and Herzegovina, and Serbia and Montenegro* je zprávou Human Rights Watch publikovanou Bogdanem Ivanisevićem, odborníkem na balkánské státy, a Jennifer Trahan, poradkyní HRC pro mezinárodní spravedlnost, která se věnuje tématu spolupráce Tribunálu se státní justicí balkánských států a také dodržování lidských práv při procesu před ICTY, tj. i zajištěním práva na spravedlivý proces.

Publikace *Justice in a time of war : the true story behind the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* profesora Ženevské Univerzity Pierra Hazana a *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia : an exercise in law, politics, and diplomacy* Dr. Rachel Kerr působící na King's College London jsou cennými zdroji informací, které zkoumají činnost ICTY z jiného úhlu pohledu. Nezabývají se analytickým právním rozbořením jednotlivých případů, ale spíše

diplomatickým, politickým a mediálním prostředím, v němž soudní řízení probíhá, a jak jím bylo ovlivňováno.

Poslední kategorií knih, které během své práce budu využívat, jsou publikace zabývající se ICTY po institucionální stránce a věnují se tedy ustavení Tribunálu, jeho vývoji a fungování, případně rekapitulují vývoj mezinárodního práva v klíčových rozsudcích. Jedná se o *The Oxford Handbook on the United Nations* Thomase G. Weisse (ředitel Institutu mezinárodních studií Ralpa Bunchea, bývalý vedoucí *United Nations Intellectual History Project*) a Sama Dawse (výkonný ředitel OSN ve Velké Británii); *International Criminal Law Developments in the Case Law of the ICTY* editované Dr. Gideonem Boasem (působícím například jako poradce přípravného týmu v procesu S. Miloševiče) a profesorem mezinárodního práva Williamem A. Schabasem, který je autorem také *The UN International Criminal Tribunals : The former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*.

1. Vznik a působení ICTY

Jak již bylo uvedeno, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii byl ustaven z politických důvodů, které jako hlavní cíl sledovaly stabilizaci a pomoc při řešení situace na Balkáně, přičemž zpětně můžeme konstatovat, že tento sice nebyl jednoznačně naplněn, ovšem sekundární cíle, s nimiž byl Tribunál zakládán (potrestání viníků a dosažení spravedlnosti, rozvoj mezinárodního trestního práva) se podařilo realizovat sice postupně, ovšem zdařile. Problematické bylo již ustavení ICTY během probíhající války, které OSN společně s NATO (jež na daném území provádělo letecké vojenské operace) stavělo do pozice soudců. Uznat tyto mezinárodní organizace za arbitry probíhajícího sporu ale v zásadě odmítaly všechny strany konfliktu. Tento přístup neodvratně vedl k problematické spolupráci mezi státními úřady a Tribunálem, jež se projevila zejména ve zdlouhavém stíhání hlavních obviněných, přičemž někteří byli dopadeni teprve v nedávné době (např. R. Mladić, R. Karadžić).

ICTY vznikl jakožto pomocný orgán Rady bezpečnosti OSN na základě jednohlasně schválené rezoluce RB č. 827 z roku 1993, jejíž přílohou byl také Statut Tribunálu⁷. Legální zakotvení pro ustavení Tribunálu poskytuje kapitola VII Charty OSN „Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných“, přičemž události na území bývalé Jugoslávie klasifikovala jako „hrozbu míru“ (threat to international peace and security)⁸. Schválením Rezoluce č. 827 ovšem proces vytváření Tribunálu nekončí, ale začíná jí proces „usazování“ celé instituce, který trval de facto až do r. 1996. První řízení začala formálně probíhat již v roce 1994 (v listopadu byla podána první obžaloba⁹), resp. v únoru r. 1995, přičemž je třeba si uvědomit, že do této doby musel Tribunál vytvořit a přijmout vlastní procesní předpisy – jednací a důkazní řád (Rules of Procedures and Evidence), které se do konce roku 1996 celkem desetkrát novelizovaly, což samo o sobě svědčí o složitosti ustavování ICTY, který byl první svého druhu, neboť válečné tribunály po druhé světové válce byly zásadně odlišné (už tím, že šlo o tribunály vojenské a ne trestní, což klade odlišné nároky na způsob vedení procesu i celkové fungování celé instituce).

⁷ POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*, str. 502.

⁸ UNSC Res 827 (25 May 1993) UN Doc S/RES/827.

⁹ KERR, Rachel. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy*, str. 42.

Ačkoliv se zpočátku nepodařilo Tribunálu naplňovat jeho primární cíl, tj. stabilizovat a být nápomocen řešení situace na Balkáně, nelze tvrdit, že tento cíl nakonec nebyl splněn. Přínos ICTY totiž netkví pouze v rozvoji mezinárodního práva a potrestání válečných zločinců, resp. dosažení spravedlnosti skrze individuální trestní odpovědnost za zločiny spáchané během války v Jugoslávii. Činnost Tribunálu na začátku tisíciletí jednoznačně přispěla ke konsolidaci poměrů na západním Balkáně a to nejen upevnováním demokracie, ale také provedením justičních a dalších institucionálních reforem.

Zpočátku měl Tribunál vytvořený zejména z iniciativy západních států značně omezené ekonomické zdroje a žádné donucovací prostředky. Svoji pozici aktéra na mezinárodní scéně si musel nejprve vybudovat, neboť bez silné pozice by nebyly uznávány nejen rozsudky vynesené nad válečnými zločinci, ale ICTY by se bez ní nikdy nemohl stát hybnou silou konsolidace balkánských zemí. Navzdory zmiňovaným nedostatkům se Tribunálu podařilo zúročit jeho přednosti, jimiž byly jeho znalosti, zkušenosti (jichž postupem času přibývalo), postavení v rámci OSN a možnost oslovit širokou škálu vládních i nevládních organizací majících prostředky k ovlivnění balkánských politických špiček. Přijetí mandátu ICTY se pak pro vlády a mezinárodní organizace stalo zásadní pro jejich vztah s balkánskými státy. V tomto ohledu se Tribunál nepokoušel vyvíjet normativní tlak přímo na vlády států bývalé Jugoslávie, ale získával informace o dění v zemi právě od vlád a mezinárodních organizací, jež s těmito měly dobré vztahy.¹⁰ Tento přístup, společně s důvěryhodným a spravedlivým rozhodováním v trestních řízeních byl důvodem postupného navázání vztahu ICTY a balkánských vlád, který přerostl ve spolupráci konsolidující demokratický systém s jeho institucemi a stejně tak národní justici.

Nejvýraznějším příkladem uvedených aktivit Tribunálu je Bosna a Hercegovina, jejichž spolupráce mezi lety 1993 a 2006 vyústila v provedení justiční reformy. V jejím

¹⁰ MILLER, Jennifer, Patrice MCMAHON a Kristin BROYHILL. The ICTY as a Realist Institution: International Courts, Accountability Networks, and Transitional Justice. *APSA 2011 Annual Meeting Paper*.

rámci pak byl ustaven i Státní soud Bosny a Hercegoviny¹¹, který je přinejmenším formálním důkazem příklonu tohoto státu k uznání vlády práva.

Důležité je také zmínit, že spolupráce s ICTY měla zásadní dopad na integraci států bývalé Jugoslávie do Evropské unie. Prvním státem západního Balkánu, který vstoupil, do EU bylo Slovinsko (přistoupilo společně s Českou republikou a dalšími osmi státy dne 1. května 2004), které se do války zapojilo pouze marginálně a geograficky mělo k Evropské unii nejbližší, což urychlilo jeho ekonomicko-institucionální vývoj, jenž nebyl zpomalen válečnými škodami. Pro zahájení přístupových rozhovorů a přidělení kandidátského statutu (případně alespoň statutu potenciálně kandidátské země) byly Evropskou komisí vneseny dvě základní podmínky. První byla nutnost aktivní regionální spolupráce mezi státy bývalé Jugoslávie, jež měla dokázat, že nacionalistické dědictví 90. let je minulostí. Druhou pak striktní požadavek na spolupráci států s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii, jež měla vést nejen k potrestání válečných zločinců a dosažení spravedlnosti, ale také ukázat, že jsou balkánské státy připraveny kooperovat s mezinárodními strukturami, uznávají vládu práva a jsou připraveny na svoji budoucnost v rámci sjednocené Evropy¹².

Podstatným druhotným jevem judičiální činnosti Tribunálu je fakt, že svými rozsudky marginalizoval nacionalistické extremisty (jejichž drtivá většina se aktivně angažovala ve vojenských operacích) ve společnosti jednotlivých zemí, čímž přispěl k vymizení těchto názorů z veřejného diskurzu¹³. Tímto bylo do značné míry zajištěno, že postupně se zlepšující vztahy mezi znepřátelenými státy (národy, etniky i náboženstvími) nebudou znovu narušeny nacionalistickými reminiscencemi na válku.

1.1 Legitimita a jurisdikce Tribunálu

Jurisdikce ICTY byla vymezena věcně, osobně, místně i časově prakticky ještě před jeho samotným zřízením a to již Rezolucí č. 808 RB OSN, která se vyslovila pro

¹¹ BURKE-WHITE, William W. The Domestic Influence of International Criminal Tribunals: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Creation of the State Court of Bosnia & Herzegovina. *Columbia Journal of Transnational Law*.

¹² PRIDHAM, Geoffrey. Securing Fragile Democracies in the Balkans: The European Dimension. *Romanian Journal of European Affairs*.

¹³ JOVIĆ, Dejan. Croatia after Tudjman: the ICTY and issues of transitional justice. *European Union Institute for Security Studies*.

zřízení ICTY a „zmocnila jej k přezkoumání porušování Ženevských konvencí, porušování zákonů a zvyklostí vedení války (včetně případů spadajících do vnitrostátního ozbrojeného konfliktu), genocidia a zločinů proti lidskosti spáchaných na území bývalé Jugoslávie od r. 1991“¹⁴.

Samotný text Rezoluce č. 827 je věcně poněkud skromnější, neboť se omezuje pouze na „závažné porušení mezinárodního humanitárního práva“¹⁵. Na druhou stranu, zaměříme-li se na časovou jurisdikci Tribunálu, zjistíme, že již do této Rezoluce bylo vtěleno konkrétní datum, po němž mohl Tribunál zodpovědné osoby začít stíhat, tj. 1. ledna 1993. Přílohou Rezoluce č. 827 je Statut Tribunálu, který samozřejmě veškeré aspekty týkající se kompetencí a jurisdikce rozvíjí a konkretizuje, přičemž také stanoví základní principy fungování ICTY.

Pokud jde o osobní jurisdikci Tribunálu, Statut ve svém článku 6 ji zakotvuje pro osoby zodpovědné za závažné porušení mezinárodního humanitárního práva, přičemž pro úplnost je třeba podotknout, že jde o osoby fyzické, neboť právníckým osobám v této době nebyla trestní odpovědnost zásadně přičítána. Individuální odpovědnost těchto osob však nezakládá pouze spáchání zločinů, na něž se vztahuje Statut Tribunálu. Tato se aplikuje také na osoby, které plánovaly, připravovaly, nařídily nebo pomáhaly při spáchání těchto zločinů. Individuální trestní odpovědnosti není osoba zbavena ani ve chvíli, kdy jednala na příkaz vlády nebo nadřízeného, ovšem tato situace může být pokládána za polehčující zohledněnou ve výroku vině a trestu¹⁶. Taktéž je z této formulace jasně zřejmé, že obžalovanými se nemusí stát pouze občané válčících zemí, ale také občané zemí NATO, příp. OSN, kteří by se na daném území dopustili týchž porušení mezinárodního humanitárního práva, což se ovšem nikdy nestalo.

Kromě problematiky jurisdikce Tribunálu je nutné také zmínit dva nejdůležitější a často diskutované principy, které řeší problém kolize jurisdikce ICTY a vnitrostátních soudů států bývalé Jugoslávie. Konkrétně se jedná o konkurující jurisdikci ICTY a princip supremace, jimiž se také podrobně Tribunál zabýval v případě Tadić, v jehož rámci nejen ospravedlnil zákonnost vlastního ustavení, ale také vyložil a aplikoval ustanovení Statutu týkající se věcné jurisdikce. Uplatňování konkurující příslušnosti spolu s principem supremace v praxi znamená, že ICTY může v jakémkoliv stadiu

¹⁴ *The Oxford handbook on the United Nations*. Editor Thomas George Weiss, Sam Daws, str. 466.

¹⁵ UNSC Res 827 (25 May 1993) UN Doc S/RES/827.

¹⁶ POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*, str. 503.

procesu na národní úrovni tamější soud požádat, aby byl daný případ podroben jeho pravomoci, což byl i případ Slobodana Miloševiče, který byl na národní úrovni souzen prakticky za marginálie (korupce, finanční zločiny, zneužití pravomoci veřejného činitele) v zásadě nesouvisející s jeho činy během války. Tribunál samozřejmě také pamatuje na dodržování zásady *ne bis in idem*, tudíž ve chvíli, kdy je osoba odsouzena na půdě ICTY, nemůže již být za stejné zločiny souzena na národní úrovni. Na druhou stranu tato zásada neplatí formálně stejně, neboť i poté, co byla osoba odsouzena národním soudem, může ji znovu soudit Tribunál a to v případě, že tato byla souzena pouze za část svých zločinů, průběh procesu nebyl objektivní nebo výsledný trest neodpovídající spáchaným zločinům.

1.1.1 Případ Tadić

První rozsudek, který Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii vynesl, se nezabýval těmi nejvýznamnějšími zločiny (Tadić byl obviněn z vraždy, úmyslného zabití, mučení a nelidského zacházení, za což byl odsouzen na 20 let vězení¹⁷). V celkovém kontextu souzených tak šlo spíše o řadového obžalovaného, ovšem jeho případ byl pro celý Tribunál zásadní po procesní stránce, neboť Tadićovi obhájci neargumentovali pouze ve prospěch svého klienta, ale též proti postupu, jakým byl ICTY založen. V zásadě by se námitky obhájců Duško Tadiće daly shrnout do tří skupin: za prvé, Tribunál byl nelegálně založen Radou bezpečnosti OSN, za druhé, Tribunálu byl nesprávně přisouzen primát nad národními soudy, a za třetí, Tribunál nemá dostatek věcné jurisdikce k tomu, aby Tadiće soudil dle čl. 2 za závažná porušení Ženevských konvencí z r. 1949, čl. 3 za porušení zákonů a obyčejů války a čl. 5 za zločiny proti lidskosti.

Ještě před posouzením hmotně-právních otázek celého případu museli soudci rozhodnout, zda je Tribunál vůbec kompetentní k tomu, aby vedl řízení a vydával rozsudky ohledně legálnosti svého vlastního založení. „Ve svém Rozhodnutí z 10. srpna 1995 Soudní Komora (Trial Chamber) rozhodla, že Tribunál není kompetentní k přezkumu rozhodnutí Rady bezpečnosti, (...) [která] nikdy neměla v úmyslu vytvořit orgán zplnomocněný k přezkumu legality právních aktů, které jej

¹⁷ *Tadić case* (Case Information Sheet). ICTY-94-1.

ustavily“¹⁸. Odvolací Komora (Appeal Chamber) ovšem označila výklad jurisdikce provedený Soudní Komorou za příliš úzký a dovodila, že na zřízení ICTY se dá použít čl. 41 Charty OSN „opatření nezahrnující použití síly“, v němž není obsažen taxativní výčet daných opatření, a tudíž je pod něj možné zřízení Tribunálu podřadit. Jak se ostatně vyjádřil soudce David J. Cordova: „První povinností Tribunálu – stejně jako kteréhokoliv jiného soudního orgánu – je zjistit, jaké jsou jeho vlastní kompetence.“¹⁹

Výsledkem případu Duško Tadiće tak nebylo jeho pouhé odsouzení, ale také vyřešení základních procesních otázek, s nimiž se Tribunál dokázal vyrovnat a v případě dalších podobných námitek v budoucích případech již pouze odkazoval na tento judikovaný případ.

2. Zásady trestního práva a trestního řízení na půdě ICTY

2.1 Základní zásady mezinárodního práva trestního

Stejně jako všechny právní systémy, i mezinárodní právo, resp. mezinárodní právo trestní, spočívá na obecných zásadách, které poskytují soudům základní rozhodovací rámec ve chvílích, kdy je potřeba vlastním výkladem překlenout mezery v psaných (úmluvy či konvence) i nepsaných normách (obyčejové právo). Zásady mezinárodního trestního práva přirozeně vycházejí ze zásad vnitrostátních, ovšem mohou se od nich v jednotlivých aspektech odlišovat, neboť jsou v tomto odvětví práva definovány tak, aby ohledně jejich výkladu panovala co nejširší shoda v rámci mezinárodního společenství, jež umožňuje jejich efektivní aplikaci.

Mezi základní principy mezinárodního trestního práva patří: princip individuální trestní odpovědnosti a princip legality.

Princip individuální trestní odpovědnosti spočívá v tom, že nikomu nemůže být přičítán čin, jehož se nedopustil, jednání, na němž se žádným způsobem nepodílel, ani

¹⁸ KERR, Rachel. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy*, str. 64-65.

¹⁹ Judge Cordova, dissenting opinion, *Advisory Opinion on Judgements of the Administrative Tribunal of the ILO Upon Complaints Made Against the UNESCO*, 1956 ICJ Rep. 77, 163, (23 October 1956), cited in KERR, Rachel. *The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy*, str. 65.

opomenutí, které nezpůsobil. Je ovšem důležité uvést, že tento princip má dvě roviny – jak ostatně judikoval Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě Tadić²⁰. První rovinou, kterou popsany princip obsahuje, je odklon od principu kolektivní viny. Není tedy možné nikoho odsoudit pouze na základě jeho příslušnosti k národní, etnické, rasové či náboženské skupině a to ani v případě, že by se vůdci této skupiny, nebo její podstatná část, trestných činů dopouštěli. S tím souvisí také druhá rovina principu individuální trestní odpovědnosti, kterou je nutnost prokázat zavinění, resp. subjektivní stránku určitého trestného činu.

Individuální trestní odpovědnost dle čl. 7 odst. 1 Statutu ICTY může být vyvozována (pokud je takové jednání řádně a nade vši pochybnost prokázáno) z několika různých forem participace na spáchání trestného činu. Individuálně trestně odpovědná je osoba, která plánovala, podněcovala, přikázala nebo jinak napomáhala, či naváděla k plánování, přípravě nebo vykonání trestného činu.

Také princip legality zahrnuje více rovin, resp. dílčích principů, které jsou pod tento subsumovány. Jedná se o princip specifičnosti, princip zákazu retroaktivity, zákaz analogie a zásadu v pochybnostech ve prospěch žalovaného (*in dubio pro reo*). Princip specifičnosti spočívá v požadavku, aby byly trestní předpisy co nejvíce detailní a konkrétní, neboť jejich adresáti by měli vědět, jaké chování je zakázáno a jaké jsou objektivní a subjektivní stránky jednotlivých trestných činů. Tento princip však zatím není možné plně aplikovat v rámci mezinárodního trestního práva, neboť některé jeho normy jsou značně vágní ve svém rozsahu i obsahu. „V tomto ohledu jako extrémní nebo nejnápadnější příklad stačí zmínit ustanovení, které bylo poprvé zakotveno v Londýnské chartě z roku 1945 a poté zůstalo v mnoha mezinárodních dokumentech ([mimo jiné] Status Tokijského tribunálu, Status ICTY, ICTR nebo Zvláštního tribunálu pro Sierra Leone), kde zločiny proti lidskosti zahrnují ‚jiné nelidské činy‘.“²¹

Princip zákazu retroaktivity je logickým a nezbytným důsledkem aplikace principu legality, neboť zakládá právní jistotu, které by nemohlo být dosaženo v případě, že by se právní předpisy kriminalizující určité jednání vztahovaly na jednání uskutečněné ještě před jejich uzákoněním. Jurisprudence ovšem do jisté míry uznává také přístup, který v zájmu společnosti umožňuje zákaz retroaktivity prolomit, a to v případě, že je potřeba ji chránit před novými neočekávanými formami trestné činnosti.

²⁰ CASSESE, Antonio. *International criminal law*, str. 33.

²¹ CASSESE, Antonio. *International criminal law*, str. 41.

V takové situaci je tedy alespoň teoreticky možné potrestat pachatele i za činy, které v době, kdy byly provedeny, nebyly považovány za trestné. Obvykle je v rámci trestního práva ovšem prolomení zákazu retroaktivity nemyslitelné, neboť takovéto jednání by odporovalo také zásadě *nullum crimen sine lege*. To ovšem za použití právní konstrukce nevylučuje aplikaci norem účinných v době spáchání daného činu na nové skutkové podstaty (analogie zákona).

Zákaz analogie, resp. *analogie legis*, je výrazem principu *nulla poena sine lege*, tedy nemožnosti rozšiřovat rozsah a obsah trestních norem na předmět, který není právem regulován. Primárním účelem tohoto zákazu je zajištění ochrany práv obviněného a to zejména před svévolným chováním soudů.

Poslední zásada subsumovaná pod princip legality je *in dubio pro reo*, která úzce souvisí se zákazem analogie práva. Na základě uplatnění tohoto principu se soud při více možných interpretacích daného pravidla či normy musí přiklonit ke konstrukci, která svědčí obžalovanému.

Pokud jde o princip legality ve vztahu k ukládanému trestu tak, jak bývá uplatňován ve vnitrostátním právu zemí s germánskou právní tradicí, je pro každou skutkovou podstatu určeno rozmezí, v jehož rámci může být uložen trest. Cílem tohoto přístupu je dosáhnout stejné rozhodovací praxe soudů v trestních řízeních a také dát adresátům trestních předpisů na vědomí, jaké sankce jim hrozí v případě jejich porušení. Tento princip se však v mezinárodním trestním právu neuplatňuje, neboť podobná rozmezí pro ukládání trestů za jednotlivé zločiny podle mezinárodního práva neexistují z důvodu jejich rozdílné závažnosti i v případě, že se jedná o stejnou skutkovou podstatu. Z tohoto důvodu jsou ve statutech či jednacích řádech mezinárodních soudů a tribunálů přítomny pouze limity, které výši možného trestu omezují, např. čl. 24 odst. 1 Statutu ICTY, kde je stanoveno, že není možné uložit trest smrti; a dále, že Tribunál přihlédne k obecné rozhodovací praxi soudů bývalé Jugoslávie.

2.2 Základní zásady mezinárodního trestního řízení

Ačkoliv trestní řízení je na vnitrostátní úrovni ovládáno řadou kodifikovaných principů, které se v příbuzných právních kulturách vzájemně shodují, na mezinárodní úrovni doposud žádná kodifikace zásad trestního řízení neproběhla. Univerzální procesní postup trestního řízení, který by byl jednotný pro všechny tribunály, zvláštní soudy a Mezinárodní trestního soudu, neexistuje. Jednotlivé zásady, kterými se tyto soudní instituce řídí, můžeme určit na základě obsahu statutů, jednacích řádů a

samozřejmě také samotné praxe, resp. odůvodnění obsažených ve vynesných rozsudcích. V současnosti je možné uvést čtyři základní principy, jež jsou uvedenými institucemi uznávány, a které zajišťují základní lidská práva obžalovaných. Jedná se o zásadu, že řízení musí proběhnout před nestranným a nezávislým soudem; princip presumpce nevinny; právo na spravedlivý a efektivní proces; a právo obžalovaného být přítomen během procesu (průběh procesu *in absentia* je zakázán, případně je jeho užití limitováno přísnými podmínkami)²².

Nezávislosti a nestrannosti soudců má být dosaženo již procesem při jejich výběru a posléze také sledováním výkonu jejich funkce. Požadavky jsou ovšem kladeny i ve vztahu k soudci jako takovému, který musí být nejen dostatečně erudovaný pro tuto funkci, ale také by měl být bez předsudků a oplývat dostatečnou morální autoritou. V průběhu výkonu jejich mandátu je pak sledováno nejen, zda se soudci neřídí instrukcemi sledujícími jakékoliv další zájmy (ať už směřují od vlád, politických stran či jiných institucí); monitorováno je i jejich samostatné rozhodování. Je-li shledáno, že je soudce předpojatý nebo rozhoduje tendenčně, je z daného procesu odvolán, případně mu může být odebrán i jeho mandát.

Princip presumpce nevinny je přítomný ve všech moderních právních systémech a ve Statutu ICTY je zakotven ve článku 21 odst. 3. Podstatou tohoto principu je přístup k obžalovanému, na něhož musí být nahlíženo (a zacházeno s ním) jako by byl nevinný a to do doby, než je prokázán opak. Se statusem nevinného také úzce souvisí důkazní břemeno, neboť to nenese obžalovaný, ale žalobce, na němž je, aby dostatečně prokázal, že se tvrzené skutky skutečně udály. Obžalovaný se tedy může omezit na pouhé popírání či vyvracení přednášených důkazů, ovšem nemusí prokazovat svoji nevinu, resp. to, co se nestalo. Aby mohl být obžalovaný skutečně odsouzen, je zapotřebí, aby obžaloba soudu dostatečně prokázala spáchání tvrzených trestných činů a dosáhla tak určitého standardu důkazu. Soud tak musí uznat obžalovaného vinným nade vši pochybnost.

Zásada spravedlivého a efektivního procesu, zakotvená ve článku 20 Statutu ICTY, je univerzální zásadou ve vnitrostátním i mezinárodním právu, kterou považují za jednu z nejdůležitějších. Jedná se dle mého názoru o zásadu „zastřešující“, která je sice dlouhodobě obecně přijímaná, jejíž obsah je však proměnlivý. Vzhledem

²² CASSESE, Antonio. *International criminal law*, str. 378.

k primárnímu účelu, za jakým byl založen Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (dosažení spravedlnosti za činy spáchané během války v Jugoslávii, tedy přinesení spravedlnost obětem války a potrestání pachatelů), je tato zásada krucióální, neboť dosažení objektivní spravedlnosti se nemůžeme přiblížit bez toho, aniž bychom obžalovanému nezajistili dodržení práva na spravedlivý proces v co nejširším smyslu.

Budeme-li ovšem o této zásadě mluvit v užším slova smyslu, jakožto o jedné z řady základních zásad, zahrneme pod ni tři požadavky, které musí být splněny. Jedná se o rovnost zbraní (equality of arms), veřejné projednávání případu a efektivitu řízení.

Dodržení rovnosti zbraní, a tedy rovného postavení obou stran, je nutné zajistit nejen formálně po procesní stránce, ale také prakticky, což vyvěrá z podstaty kontradiktornosti trestního řízení před Tribunálem. Vzhledem k tomu, že procesy před ICTY se týkají komplikovaných trestných činů, k jejichž prokázání je zapotřebí výpovědí svědků z mnoha zemí a dalších důkazů, je nutné, aby měl obžalovaný kompetentního obhájce, či jejich skupinu, jež se s tak obsáhlým obviněním dokáže vyrovnat, přičemž nesmí být oproti žalující straně nijak znevýhodněn. Toho je docíleno nutností seznámit obžalovaného s detailním zněním obžaloby a požadovaným trestem zveřejněním důkazního materiálu shromážděného žalobcem, pokud nejde o utajované informace (podle jednacního a důkazního řádu – Rules of Procedure and Evidence – ICTY musí žalobce důkazy předložit protistraně do třiceti dnů dle čl. 66); dále případným přidělením obhájce či obhájců, pokud si obžalovaný nemůže dovolit zajištění obhájců z vlastních zdrojů; v neposlední řadě také právem obžalovaného provést křížový výslech jakéhokoliv svědka předvolaného obžalobou; případně požadavkem zajistit bezpečnost svědkovi, jehož výslech požaduje obhajoba, a kterým by mohl být ohrožen – v situaci, kdy takovýto svědek odmítne svoji osobní účast na jednání Tribunálu, je možné povolit jeho svědectví přes telekonferenci.²³

Požadavek na veřejné projednávání případu prakticky ztělesňuje snahu o možnost vnější kontroly trestního řízení, o níž se stará odborná veřejnost i média, jež sledují, zda je dodržována spravedlivost průběhu procesu, nestrannost soudu a další zásady. Přítomnost médií v soudní síni, stejně jako poskytování podkladů médiím může být kontraproduktivní a jejich přístupem tak může být právo na spravedlivý proces ne zajištěno, ale poškozeno (viz podkapitola 3.1). Stejně tak může být médii obžalovanému

²³ CASSESE, Antonio. *International criminal law*, str. 384–386.

prakticky odepřena presumpce nevinny, neboť i pouhé expresivní vyjadřování a poskytování tendenčních zpráv o daném procesu činí tohoto vinného v očích společnosti, přičemž takto etiketizován zůstane i v případě, že jej soud zproští všech obvinění.

Důraz na efektivitu celého řízení stojí do značné míry v opozici s právem na spravedlivý proces. Je sice pochopitelné, že existuje uznávaný požadavek na co nejrychlejší průběh řízení, které má zamezit rozvleklosti trestních řízení, jež i přesto trvají v průměru tři a půl roku (přípravné necelé dva roky, řízení v prvním stupni necelý rok a půl),²⁴ ovšem příliš rychlé projednání, během něhož by nebylo zprocesněno dostatečné množství důkazů (ať už listinných, svědeckých výpovědí či jiných), by mělo za následek porušení práva na spravedlivý proces. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii musí v této souvislosti dbát na to, aby bylo učiněno za dost oběma těmito zásadám. Rychlého a zároveň spravedlivého průběhu trestního řízení je na půdě ICTY dosahováno zejména určením časových lhůt pro podání předběžných či procesních návrhů, zavedením přípravného řízení, postupu pro připouštění listinných důkazů a v neposlední řadě také navýšením počtu soudců²⁵. I přes přijetí výše zmíněných opatření však není možné rozumně předpokládat, že by se projednávání jednotlivých případů mohlo zásadním způsobem urychlit, neboť mezinárodní trestní řízení vedená před ICTY jsou velmi komplikovaná a vyžadují dostatek času pro uvážení soudců. Zároveň není možné opomenout fakt, že během těchto řízení je nutné předložit mnoho důkazů a vyslechnout svědky pocházející z různých zemí, k čemuž je mnohdy zapotřebí spolupráce příslušných států s Tribunálem, která hlavně po jeho ustavení nebyla příliš jednoduchá. Významnou roli hrají také jazykové bariéry mezi účastníky řízení, jež je nutné překonat a v neposlední řadě také velké množství procesních návrhů, které je nutné podat a vyřídit.

Požadavek na přítomnost obžalovaného při procesu je zároveň jeho právem, které je garantováno v článku 21 odst. 4 písm. d) Statutu ICTY. Tato zásada vyplývá z kontradiktorní povahy trestního řízení, jež byla převzata z common law. Povaha řízení předpokládá účast žalobců a i obhajoby, kteří proti stojí proti sobě, navrhují důkazy a provádějí křížové výslechy svědků předvolaných protistranou. Ve Statutu ICTY je

²⁴ HANSBERRY, Heidi L. Too Much of a Good Thing in Lubanga and Haradinaj: The Danger of Expediency in International Criminal Trials.

²⁵ CASSESE, Antonio. *International criminal law*, str. 389.

nicméně uvedeno, že obžalovaný má právo na to, aby byl souzen ve své přítomnosti. Nic již ovšem není řečeno o právu obžalovaného vzdát se projednávání věci v jeho přítomnosti. K této praxi se ovšem mezinárodní soudy uchylují pouze velmi výjimečně a za dodržení přísných podmínek, neboť je vždy riziko, že poté, co bude dané osobě sdělena obžaloba, bude se tato pokoušet vyhnout spravedlnosti.

3. Medializace války a vybraných případů před ICTY v tisku

„Masová média jsou zdrojem moci – potenciálním prostředkem vlivu, ovládnání a prosazování inovací ve společnosti,“²⁶ a jako taková začala čím dál tím více ovlivňovat i průběh ozbrojených konfliktů prostřednictvím veřejného mínění, které je v současnosti velmi důležitou hybnou silou politiky národních států. Válka v Jugoslávii, a konkrétně konflikt v Bosně, byl největším ozbrojeným konfliktem na území Evropy od konce druhé světové války a jeho délka i míra násilnosti překvapila celou Evropu, jejíž představitelé nebyli na konfrontaci s válkou připraveni. Tomu odpovídal také její průběh, který se evropské státy ve spolupráci se Spojenými státy americkými snažily ovlivňovat, ovšem úspěch těchto snah je vysoce diskutabilní. Na tomto místě však nechci analyzovat případná pochybení západních států, NATO nebo peace-keepingových jednotek OSN, ani mediální obraz, který jednotlivá média ohledně těchto událostí a války jako celku utvořila.

Vliv médií byl nicméně nezanedbatelný, avšak do značné míry pomíjivý. To však není nijak překvapivé, neboť četnost výskytu jednotlivých témat, a v závislosti na nich pak také klíčových slov, závisí jak na faktickém průběhu událostí (není možné ani efektivní informovat veřejnost o neaktuálních tématech). Na druhé straně pak mohou být stará témata recyklována v nových souvislostech, jako jsou například výročí anebo, v tomto případě, zadržení dalších hledaných válečných zločinců.

Abych tuto skutečnost ilustroval, vyhledal jsem v rámci databáze FACTIVA²⁷ slovo Srebrenica, jehož četnost výskytu jsem sledoval jednak v průběhu války a poté od

²⁶ MCQAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*, str. 21

²⁷ FACTIVA je obchodně-informačním a výzkumným nástrojem (databází) vlastněná společností Dow Jones & Company, která shromažďuje obsah jak volně dostupný tak licencovaných informačních zdrojů. V současnosti databáze poskytuje přístup k více než 36 000 zdrojů, mezi nimiž jsou noviny, časopisy, ale

začátku války do současnosti²⁸ a jednak v rámci celé databáze FACTIVA a dále pouze ve zdrojích Dow Jones²⁹ (viz Příloha č. 1). Podíváme-li se na přiložené grafy, zjistíme, že četnost výskytu slova Srebrenica v médiích je odrazem zmiňované recyklace tématu. První významný bod na obou grafech se nachází v roce 1993, kdy byla rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 819 Srebrenica vyhlášena první bezpečnou zónou. Následný nejvyšší vrchol v celém grafu je samozřejmě rok 1995, v němž došlo k dobytí Srebrenice a genocidě (nejen) tamějšího bosensko-muslimského obyvatelstva.

Po roce 1995 začal výskyt slova Srebrenica strmě klesat. K obratu došlo až s postupným zadržováním válečných zločinců a jejich postavením před Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii. Menším vrcholem v tomto období je rok 2001, kdy byl zadržen Slobodan Milošević (jehož jméno s masakrem ve Srebrenice nebylo příliš zmiňováno) a zároveň byl Radislav Krstić odsouzen prvoinstančním Tribunálem k trestu odnětí svobody ve výši 46 let. Důvod, proč v tomto roce nespatřujeme vyšší výskyt slova Srebrenica v médiích, shledávám zejména ve skutečnosti, že Radislav Krstić nebyl natolik známý jako jiní váleční zločinci a zároveň došlo pouze k vynesení rozsudku, o čemž většina médií informovala jen velmi zběžně.

Signifikantní nárůst výskytu sledovaného slova můžeme pozorovat v roce 2005, v němž si svět připomínal desetileté výročí od této tragédie a bilancoval, o čemž sdělovací prostředky rozsáhle informovaly. Následující vrchol je patrný zejména ve druhém grafu, který čerpá z kompletní databáze FACTIVA. Jedná se o rok 2008, v jehož průběhu byl zadržen Radovan Karadžić. Celkově se jeho jméno v tomto roce vyskytlo v médiích ve spojení se slovem Srebrenica 4 619 krát, což znamená, že v tomto roce se zmínka o Srebrenice vyskytla samostatně pouze v cca 3 000 případech³⁰.

také transkripty rádiových či televizních pořadů nebo fotografie). Pro potřeby této práce jsem nebral v potaz fotografie a multimediální zdroje.

²⁸ Konkrétně dne 31. března 2013.

²⁹ Konsorcium Dow Jones vydává deník The Wall Street Journal (a jeho lokální verze) a dále lokální noviny a časopisy.

³⁰ Tuto diskrepanci si vysvětluji zejména tím, že Radovan Karadžić byl sice obžalován genocidy ve Srebrenice, ovšem zároveň byl prezidentem Srbské republiky a podílel se také na plánu na obléhání Sarajeva. Je tedy značně pravděpodobné, že se jeho jméno neobjevoval v médiích výhradně v souvislosti se Srebrenicí.

Posledním vrcholem, který je shodný pro oba přiložené grafy, je rok 2011, kdy byl zadržen a generál Ratko Mladić, jeden z nejdůležitějších vůdců útoků na Srebrenici a následné genocidy. Samostatně se se v tomto roce slovo Srebrenica vyskytlo v médiích 10 112 krát, resp. 54 krát. Ve spojitosti se jménem Ratka Mladiće pak 7 191 krát, resp. 36 krát.

Výše uvedené počty výskytu slova Srebrenica (ať už samostatně nebo ve spojení se jmény dopadených válečných zločinců) sami o sobě nevysvětlují vizuální odlišnost grafů v letech 2008 a 2011. V prvním zmiňovaném roce v případě zdrojů Dow Jones nelze vůbec mluvit o vrcholu křivky. V roce 2011 již můžeme drobný vrchol zaznamenat. V případě grafu vycházejícího z údajů databáze FACTIVA jsou ale oba vrcholy křivky jasně patrné. Vysvětlení je jednoduché a tkví v neustálém rozrůstání databáze FACTIVA o nové zdroje, které přibývají doslova každým měsícem³¹. Čím více zdrojů databáze obsahuje, tím větší je pravděpodobnost, že valná část z nich bude o takto významných událostech informovat. Média v konsorciu Dow Jones o dopadení Karadžiće a Mladiće, jejich převozu do Haagu, případně úvodních krocích v trestním řízení informovala 62 krát, resp. 54 krát. Pokud by ve stejných intencích informovala většina zdrojů databáze FACTIVA, je zřejmé, že rozdíl oproti rokům, kdy se žádná takto významná událost nestala, bude podstatně viditelnější, což je i tento případ. Na závěr je také potřeba podotknout, že popsané rozdíly se budou s přibývajícím počtem zdrojů neustále zvětšovat.

3.1 Dopad mediálního tlaku na rozhodování soudů

Jak jsem ilustroval v úvodu celé této kapitoly, média jsou významným elementem při tvorbě veřejného mínění a v závislosti na něm jsou schopna ovlivňovat chování jedinců i celých institucí. Tlak, jež média dokáží vytvořit, může mít různě závažné důsledky pro rozmanitý okruh subjektů, ovšem v souvislosti s touto prací se konkrétně zaměřím na možné dopady médií na průběh trestního řízení.

Tlak, který mohou média vytvářet v rámci trestního řízení lze rozdělit do dvou skupin, a to na základě toho, zda jde o tlak množství publikovaných článků zaměřených určitým směrem (např. obsahující určitý požadavek či kritiku), anebo zda jej způsobují sami zástupci médií (novináři, fotografové, kameramani aj.) přítomní v soudní síni.

³¹ Sources: Newest Sources. DOW JONES. FACTIVA.

První zmiňovaná forma může mít za určitých okolností závažné dopady na rozhodování soudců, neboť může přispět k tomu, aby se tito přiklonili spíše na jednu či druhou stranu, případně uložili nižší či vyšší trest – ovšem stále v odůvodnitelném zákonném rozmezí. Proti takovému tlaku ovšem nelze prakticky nic podniknout, neboť záleží pouze na morální integritě soudce, zda se jím nechá ovlivnit či ne. Více se budu proto zabývat druhou nastíněnou formou spočívající v přítomnosti žurnalistů v soudní síni, kterou dle mého názoru Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii uspokojivě vyřešil, a o níž se vedou v současnosti debaty i na české právní půdě. Z důvodu zachování konzistence této práce se budu věnovat pouze základním premisám této komplexní problematiky, a proto zcela vynechám otázku naplňování základních vnitrostátních trestněprávních zásad, jsou-li řízení přítomna média, a kolizi těchto zásad s právem veřejnosti na informace³². Za dva základní aspekty diskuse o možném dopadu médií na rozhodování soudů na vnitrostátní i mezinárodní úrovni považuji problematiku procesního postavení obviněno/obžalovaného a ovlivnění výpovědi svědků, případně rozhodování soudců.

Takto negativní dopad způsobený detailním informováním o procesu v médiích a přítomností zástupců médií v soudní síni ilustruje průběh nejznámějšího případu ovlivňování soudního řízení médii v historii Spojených států amerických – *People of the State of California v. Orenthal James Simpson* (dále jen „O. J. Simpson“). Masivní publicita, která se tomuto případu dostala, pohltila všechny mediální kanály a i přesto, že se jednalo o trestní řízení, proměnila jej v de facto bulvární příběh, který Američané mohli díky přítomnosti žurnalistů v soudní síni sledovat v přímém přenosu z domova. Vznikal tak dojem, že o celém případě je vše známo a je zcela jasný. V tomto světle pak byl ovlivňován nejen soud, ale hlavně porota, která byla vystavena zásadnímu tlaku na své rozhodnutí.

Případ O. J. Simpsona byl ovšem vzhledem k působení médií fiaskem také z toho důvodu, že ze svědků, jež měli podat výpověď, se prakticky staly mediální hvězdy, které poskytovaly rozhovory bezprostředně se týkající jejich svědectví. Někteří svědci se tak z důvodu přítomnosti televizních kamer stylizovali nejen vizuálně, ale také svým celkovým projevem, který byl zavádějící svojí obsahovou i formální stránkou.

³² Právo na informace je na ústavní rovině v čl. 17 Listiny základních práv a svobod a dále pak zákonem č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

S procesním postavením obviněného/obžalovaného, resp. ochranou osobnosti, souvisí zejména princip presumpce nevinny (viz podkapitola 2.2), jež byl v případě O. J. Simpsona mnohými médii porušen, kdy média při podávání informací o trestním řízení musí respektovat procesní postavení toho, proti němuž je vedeno. To v praxi znamená, že není přípustné, aby média o konkrétní osobě informovala jako o „pachateli“ určitého trestného činu, ale pouze jako o „osobě podezřelé“ (obviněné, obžalované) z daného trestného činu. „Definitivní označení konkrétní osoby jako pachatele trestného činu je možno zveřejňovat až po právní moci soudního rozhodnutí.“³³

S porušením presumpce nevinny jsem se v oficiálních zdrojích nebo zprávách uveřejněných BBC či CNN neseťkal, ovšem česká média jejich korektní rétoriku nepřejímají a stejně jako u lokálních kauz narušují princip presumpce nevinny tím, že čtenářům alespoň expresivními nadpisy, jež vyvolávají negativní konotace, podsouvají vinu obžalovaného (např. označení Ratka Mladiče jako „bosenského řezníka“³⁴). S takovýmto přístupem jednotlivých médií, který vzhledem k mnoha dalším zemím není excesem pouze v České republice, dochází na mezinárodní úrovni k zásadní difamacii každého obžalovaného, která je negativním mediálním obrazem podstatně zesilována a to do té míry, že i při prokázání nevinny (či neprokázání viny) již takovému obžalovanému zůstane nálepka válečného zločince či masového vraha.

Mezinárodní trestní tribunál si samozřejmě nemohl dovolit zcela vynechat média z trestního řízení (tak jako tomu je například ve Spolkové republice Německo nebo ve Velké Británii), neboť byl ustaven na základě politického konsensu. Za průběh jednání uzavřený veřejnosti, by jistě sklidil vlnu kritiky tvrdící, že není možné kontrolovat nejen dodržování práva na spravedlivý proces, ale i další práva deklarovaná mezinárodním právem (trestním), Statutem Tribunálu a jednacím a důkazním řádem. Taková kritika by ovšem byla oprávněná i v případě, že by byl Tribunál založen jakýmkoliv jiným způsobem. Již z podstaty toho, že se jedná o dosažení spravedlnosti vůči evropské společnosti jako takové, vůči obětem genocidy a dalších zločinů podle mezinárodního práva, nelze řízení před Tribunálem uzavřít veřejnosti. Na druhou stranu musí být šetřena zmiňovaná práva obžalovaných. Mezinárodní trestní tribunál se proto vydal

³³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*, str. 84

³⁴ POLOCHOVÁ, Iveta. „Bosenský řezník“ se u soudu podíval na Muslimku a přejel si rukou po krku. *iDnes.cz*.

cestou kompromisu, kdy disponuje třemi soudními síněmi, z nichž živě přenáší všechna úvodní slyšení a čtení výroků o vině i trestu; ostatní úkony jsou přenášeny se zpožděním půl hodiny. Kromě toho Tribunál zpřístupňuje audio-vizuální záznamy, které médiím poskytuje ve vysílací kvalitě, a dále také vydává tisková prohlášení mapující postup v jednotlivých případech³⁵, čímž je dle mého názoru nepochybně naplněno právo veřejnosti na informace, stejně jako dosaženo jistoty, že je proces dostatečně veřejný a transparentní.

3.2 Výběr případu Krstić a Popović et al.

Pro výběr obou případů byla zcela zásadní hypotéza celé této práce a také další podpůrné faktory, jež tuto volbu dále utvrdily. Základním předpokladem je, že čím více daný případ sledují média, tím větší tlak je vytvářen na rozhodování prvoinstančního Tribunálu, v závislosti na čemž může být odsouzenému uložen vyšší trest (ať již z důvodu nedodržení jednacího a důkazního řádu či přísnějšího hodnocení spáchaných skutků na základě předložených důkazů aj.). V reakci na mediální tlak má konkrétní senát tendenci se uzavřít, a vydávat podstatně méně tiskových zpráv, aby omezil svůj styk s médii (a jejich prostřednictvím s veřejností, jejíž mínění je médii utvářeno). Vynesením rozsudku, který média označí za adekvátní, a jenž není napaden odbornou veřejností jako excesivní, se Tribunálu uleví. Pokud je posléze podáno odvolání, pozornost médií se značně sníží. Díky tomu má odvolací Tribunál dostatek prostoru a klidu na to, aby prvoinstanční rozsudek prověřil, případně změnil či zrušil a vynesl rozsudek nový, respektující účel spravedlnosti a v souvislosti s ním naplňující požadavek práva na spravedlivý proces na straně obžalovaného, jež bylo v předchozím řízení více či méně porušeno.

Ze všech případů, jejichž projednávání bylo skončeno (nepočítaje transferované případy), jsem nejprve vybral odsouzené, jimž byly uloženy tresty v minimální výši 28 let, kterých je celkem deset. Dále jsem se zaměřil na tři nejdříve vynesení tresty, což můj výběr zúžilo na odsouzené Jelisić, Kunerac a Krstić. Goran Jelisić byl prvním obviněným z genocidy, ovšem obžaloba svá tvrzení nedokázala dostatečně prokázat, a prvoinstanční Tribunál jej odsoudil k trestu odnětí svobody ve výši čtyřiceti let za zločiny proti lidskosti a porušení zákonů války a válečných zvyklostí. Odvolací Tribunál tento rozsudek potvrdil v celé jeho výši. Dragoljubu Kuneracovi byl odvolacím

³⁵ Courtroom Technology. UNITED NATIONS. *UN ICTY*.

Tribunálem potvrzen prvoinstanční rozsudek znějící na 28 let odnětí svobody za tytéž zločiny.

Radislav Krstić tak byl nejen prvním obžalovaným, jež byl skutečně odsouzen (mimo jiné) za spáchání genocidy (prvoinstančním Tribunálem), ale odvolací Tribunál v jeho případě snížil původně uložený trest ze čtyřiceti šesti let odnětí svobody na 35 let a zároveň překvalifikoval skutkovou podstatu zločinů (z genocidy na „pouhé“ podněcování a napomáhání genocidě apod.). V době procesu s Krstićem byl navíc Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii kritizován za svoji pomalost, neefektivitu a v neposlední řadě také za to, že ještě žádný z obžalovaných nebyl skutečně odsouzen za genocidu spáchanou na bosenských Muslimech (Jelisićovi nebyla genocida prokázána). Takováto situace pak jednoznačně způsobovala zájem médií, která vytvářela tlak nejen na přísný trest pro Krstiće, ale hlavně prahla po tom, aby byl někdo, prakticky kdokoliv, konečně odsouzen za spáchání genocidy také před ICTY³⁶. Fakt, že Tribunál za dobu šesti let trvání celého procesu (včetně odvolacího řízení) vydal pouze šest tiskových zpráv, přičemž v databázi FACTIVA se nacházelo ke dni 30. března 2013 celkem 3 821 článků obsahujících jméno Radislav Krstić (viz Příloha č. 2), odpovídal výše nastíněné hypotéze, že více mediálního tlaku ústí ve větší uzavřenost Tribunálu.

V další fázi bylo nutné vybrat co nejvhodnější případ, který by mohl vzhledem k případu Krstić vytvořit komparační rámec. Při jeho hledání jsem stanovil několik kritérií: stejná obvinění a v návaznosti na ně stejné zločiny, za něž byl uložen trest; výše trestu; minimální publicita v médiích a zároveň časté informování Tribunálu prostřednictvím tiskových zpráv. Příklad Popović et al. splňuje všechny podmínky nejlépe, neboť tři obžalovaní (Popović, Beara a Nikolić) byli obviněni ze stejných zločinů jako Radislav Krstić. Pouze Popović a Beara za ně však byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na doživotí. Krstić byl naopak odsouzen pouze za podněcování a napomáhání k trestným činům k trestu odnětí svobody ve 46 let, resp. 35 let. Nad Nikolićem byl vynesena taktéž trest ve výši třiceti pěti let, ovšem již v prvoinstančním rozsudku a to za stejné trestné činy jako v případě Radislava Krstiće.

Takovéto rozložení dává dostatek prostoru nejen pro konstatování, zda byl postup prvoinstančního Tribunálu ve věci Krstić ve všech ohledech správný a korektní,

³⁶ ICTR za spáchání genocidy v první instanci odsoudil Jean-Paul Akayesu již 2. října 1998.

ale zároveň ilustruje posun v rozhodovací praxi, který je jasně zřejmý na shodné výši trestů. Vzhledem k tomu, že v případě Popović et al. nebyl doposud vynesena odvolací rozsudek, je možné pokusit se odhadnout, jaké bude jeho znění, resp. zda zachová výši trestů nebo ji sníží.

Kritérium co nejmenší publicity vzhledem k celému případu bylo podle mého názoru taktéž naplněno, neboť od počátku války v Bosně a Hercegovině do 30. března 2013 se název případu, resp. jméno, „Popović“ vyskytlo pouze 625 krát, což je více než šest krát méně než v případě Radislava Krstiće. Shodně s vyřčenou hypotézou pak také Tribunál vydal v tomto případě více tiskových zpráv – za pět let trvání procesu (od úvodního slyšení doposud) jich vydal celkem 24, což je sice pouze čtyři krát více než v případě Krstić, ovšem tento trval o rok déle, tudíž existuje předpoklad, že se uvedený rozdíl v průběhu času ještě zvětší.

4. Skutkové stavy případů Krstić a Popović et al.

4.1 Skutkový stav a posouzení případu Krstić

Radislav Krstić byl zástupcem velitele a náčelníkem štábu bosensko-srbských armádních jednotek Drina od června do července roku 1995. Na začátku července začal Krstić získávat čím dál tím více zodpovědnosti za velení těmto jednotkám a odpoledne dne 13. července byl oficiálně jmenován generálem Mladićem jejich velitelem.

Zatčen byl jednotkami SFOR na začátku prosince roku 1998, přičemž proces v prvním stupni byl zahájen v březnu roku 2000. Rozsudek v prvním stupni byl vydán v srpnu roku 2001. Následný odvolací rozsudek pak Tribunál vynesl o další tři roky později v dubnu roku 2004³⁷. Tímto byl Krstić odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 35 let, který si odpykává ve Velké Británii.

4.1.1 Posouzení případu v prvním stupni (Trial Chamber)

V březnu roku 1995 vydal prezident Srbské republiky, Radovan Karadžić, Směrnici č. 7 obsahující dlouhodobou vojenskou strategii pro srebrenickou enklávu, jejímž primárním cílem bylo dokončení fyzického oddělení Srebrenici od enklávy Žepa. Kromě zamezení vzájemné komunikace obyvatel těchto enkláv šlo také o vojenské operace a blokování humanitárních konvojů, kterým chtěla bosensko-srbská armáda

³⁷ *Krstić case* (Case Information Sheet). ICTY-98-33.

docílit nejen závislosti tamějšího obyvatelstva na dobré vůli a zásobování právě VRS, ale také omezení počtu příslušníků UNPROFOR v enklávách. Na základě Směrnice č. 7 byla posléze hlavním štábem VRS vydána Směrnice č. 7.1, podepsaná generálem Ratko Mladićem, jenž mimo jiné nařizoval jednotkám Drina aktivní vedení vojenských operací v okolí enkláv a to včetně bezpečných zón v jejich okolí.

Na počátku července 1995 odsouhlasil generál-major Milenko Živanović dva rozkazy týkající se bezpečné zóny Srebrenica. Původním cílem operace Krivaja 95 bylo zmenšit bezpečnou zónu pouze na městské jádro, což mělo být krokem k zapříčinění humanitární krize ve Srebrenici, která by donutila bosenské Muslimy odejít. Vojenská ofenziva VRS začala 6. července, přičemž jí překvapivě nebyl kladen žádný odpor ani ze strany bosenských Muslimů, ani ze strany mezinárodního společenství. Tento pozitivní vývoj okolností zavedl důvod pro změnu původního plánu a R. Karadžić vydal rozkaz k obsazení celého města.

Když dne 11. července padla první bezpečná zóna – Srebrenica – přesunul se zájem bosensko-srbské armády k vesnici Potočari vzdálené několik kilometrů. Situace v Potočari byla po pádu Srebrenice doslova kritická, neboť nebyl dostatek jídla a vody, lidé začínali být vystrašení, neboť se proslýchalo, že všichni muži schopní boje budou zavražděni³⁸. Z těchto důvodů se příslušníci 28. divize armády Bosny a Hercegoviny (ABiH) spojili s uprchlíky, vytvořili kolonu a pokusili se proniknout na území ovládané bosenskými Muslimy. Již o den později ovšem bosenští Srbové zahájili útok na kolonu a zajali několik tisíc mužů.

V průběhu těchto dvou dnů proběhla série tří schůzek s veliteli mise UNPROFOR a R. Mladićem, jakožto generálem VRS, přičemž druhé a třetí schůzce byl přítomen také R. Krstić. Tématem byl vždy osud uprchlíků v Potočari. Mladić se zavázal, že uprchlíkům zajistí transport mimo enklávu pod podmínkou, že vojáci ABiH složí své zbraně. Naznačil také, že pokud OSN nebude chtít tento postup připustit, hrozí uprchlíkům vážné nebezpečí.

Transport začal již 12. července a pokračoval i následující den, přičemž do Kladanje byli v pořádku dopraveny ženy, děti i staří bosenští Muslimové. Zbytek starých mužů, který se nepřidal ke koloně, a také několik tisíců zajatců z této kolony ovšem nebylo ušetřeno. Někteří byli zabiti v menších skupinách, ovšem drtivá většina

³⁸ *Krstić case* (Case Information Sheet). ICTY-98-33.

byla zmasakrována během masových poprav mezi 13. a 17. červencem. I přesto, že forenzní specialisté nebyli schopni přesně určit, kolik obětí se nacházelo v objevených masových hrobech a zda mezi nimi nejsou také mrtvá těla vojáků zabitých během vojenských akcí, vzal Tribunál za prokázané, že celkový počet popravených se pohyboval mezi 7 000 až 8 000.

Tribunál prvního stupně nenašel žádné důkazy, které by potvrdily, že se jednotky Drina podílely vzniku či podněcování násilností, k nimž došlo po obsazení Srebrenice. Důkazy nasvědčují tomu, že tyto zločiny byly řízeny z hlavního štábu VRS pod Mladićovým vedením, neboť to byl on, kdo vedl srbskou armádu, zastrašoval během schůzek zástupce UNPROFOR a řídil události v Potočari – jak transport, tak oddělení mužů od zbytku obyvatel. Dokonce byl také osobně přítomen masovým popravám, na něž dohlížel. Samotný hlavní štáb by ovšem neměl kapacitu vykonat vše, co se událo po obsazení Srebrenice – k tomu již potřeboval pomoc jednotek Drina, které Srebrenicu mohutně ostřelovaly a musely si být vědomy kritické situace, která ve městě panovala. Taktéž se podílely na odsunu bosenských Muslimů z Potočari, kde dohlížely na průběh transportů.

Nebylo také prokázáno, že by se jednotky Drina podílely na popravách, jež se odehrály 13. července, ovšem není možné, aby o nich nevěděly, neboť tyto tvořily součást akcí, které byly prováděny po obsazení Srebrenice a nemohly být v žádném případě utajeny. Velení těchto jednotek tedy muselo být informováno o tom, že všichni bosenští Muslimové, kteří dosáhli věku, v němž jsou schopni boje, budou popraveni. Obžaloba nepotvrdila ani domněnku, že se Krstićovy jednotky podílely na vykopávání ostatků z původních masových hrobů a jejich následné zakopání v sekundárních lokalitách – Lazeta, Hodžići.

Naproti nepřesvědčivým důkazům o zapletení jednotek pod velením R. Krstiće do poprav 13. července se ovšem nade všechnu pochybnost prokázalo, že popravám, které byly prováděny v následujících dnech, asistovaly brigády podřízené jednotkám Drina, a jejich velení o tom muselo jistě vědět.

Jak již bylo výše uvedeno, Radislav Krstić se stal velitelem jednotek Drina dne 13. července, tedy dne, kdy se konaly největší masové popravy za celou válku v Bosně a Hercegovině. Krstićův vliv na velení jednotkám Drina ovšem vzrůstal postupně, což dokazuje zejména fakt, že operaci Krivaja 95 vedl od 6. července a to alespoň do příjezdu generála Mladiće. Vzhledem k významným pozicím, jež v armádních strukturách zastával, tak Krstić musel vědět o tom, že vojenské akce mají za cíl vyvolat

humanitární krizi vedoucí případně až k eliminaci celé enklávy. Vezmeme-li v potaz také jeho účast na dvou ze tří schůzek svolaných generálem Mladićem, byl též plně informován o katastrofální humanitární situaci bosenských Muslimů v Potočari, stejně jako si musel být vědom faktu, že se jedná o přímý důsledek obsazení Srebrenice.

Následně Krstić zprostředkoval autobusy a nákladní automobily pro zajištění nuceného transferu bosenských Muslimů z Potočari a celkově transportu velem. Ačkoliv operaci vedl, nepodařilo se prokázat, že by byl nějakým popravám osobně přítomen, neboť v dané době se zabýval přípravami vojenských akcí majících za cíl město Žepa a následně i útok samotný. Nicméně i přesto muselo velení jednotek Drina vědět o masových popravách bojeschopných bosenských Muslimů 13. července, stejně jako o popravách v dalších dnech, na nichž se podíleli i jim podřízení vojáci. Kromě toho Krstić také na pokyn plukovníka Ljubiša Beary, jenž zastával v této době pozici velitele bezpečnosti hlavního štábu VRS, zajistil, aby příslušníci brigády Bratunac vykonali popravy na farmách Branjevo a Pilica.

Tribunál prohlásil za prokázané, že se Radislav Krstić podílel na dvou zločinných plánech; nejprve provést etnickou čistku všech muslimských civilistů ve srebrenické enklávě a následně popraviti všechny bojeschopné muže ze Srebrenice. Za podílení se na těchto trestných činech byl Krstić uznán vinným z vraždy, perzekuce a genocidy. Fakt, že Krstić zastával vysoké funkce ve velení VRS byl posouzen jako přitěžující okolnost, neboť svou pozici používal k přímé účasti na genocidě.

Na základě výše uvedených faktů odsoudil Tribunál v prvoinstančním řízení Radislava Krstiće ke 46 letům odnětí svobody.

4.1.2 Posouzení případu ve druhém stupni (Appeals Chamber)

Ačkoliv se R. Krstić odvolal de facto okamžitě po vynesení odsuzujícího rozsudku, důkazní slyšení proběhlo až na podzim roku 2003. Obhajoba, mimo jiné, namítala, že Tribunál v prvním stupni špatně interpretoval legální definici genocidy.

Tribunál v odvolacím řízení konstatoval, že závěr prvoinstančního Tribunálu o tom, že Krstić poslal brigády Bratunac, aby asistovaly hromadným popravám na farmách Branjevo a Pilica, neodpovídá závěru, který by udělal rozumný soudce. V průběhu dokazování se také nepodařilo prokázat, že se jednotky Drina na těchto popravách podílely, a na základě tohoto tedy nelze dovozovat Krstićovu odpovědnost jakožto velitele. Na druhou stranu dospěl odvolací Tribunál k názoru, že předložené důkazy prokazují fakt, že obžalovaný o vraždách věděl a ze své pozice velitele umožnil

hlavnímu štábu využití jak jeho podřízených, tak i materiálních zdrojů, aby tvrzené umožnil. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem odvolací Tribunál konstatoval, že Krstićova trestní odpovědnost nespočívala v tom, že byl jedním z hlavních spolupachatelů genocidy, ale pouze k ní napomáhal a podněcoval (stejně jako k vraždění, vyhlazování a perzekucím).

Nadto odvolací Tribunál konstatoval, že Krstić sice věděl o úmyslu některých členů hlavního štábu VRS spáchat genocidu, ovšem je prokazatelným neúspěchem prvoinstančního Tribunálu, že o tomto Krstićově možném úmyslu nedokázal předložit dostatek důkazů. Obžaloba v odvolacím řízení také zpochybnila rozhodnutí prvoinstančního soudu o podřazení skutkové podstaty vyhlazování a perzekuce bosenských Muslimů ve Srebrenici, stejně jako vraždy a nelidské zacházení (jakožto zločiny proti lidskosti) spáchané proti civilistům téhož etnika, pod skutkovou podstatu trestného činu genocidy s odůvodněním, že by se v opačném případě jednalo o nepřipustné kumulování skutkových podstat. Odvolací Tribunál s těmito výtkami souhlasil a našel důkazy, jenž Radislava Krstiće usvědčují jak z vyhlazování, tak perzekucí bosenských Muslimů. Odpovědnost ve vztahu k těmto trestným činům nese pouze jako osoba, která k tomuto podněcovala a napomáhala, ne jako hlavní pachatel.

Obžaloba zastávala názor, že výše trestu uložená Tribunálem v první instanci, byla nedostatečná. Toto však odvolací Tribunál zamítl a konstatoval, že vzhledem k tomu, že dle jeho přesvědčení není možné odsoudit R. Krstiće za spáchání genocidy, je úprava výše trestu nezbytná. V tomto ohledu sice odvolací Tribunál uznal přitěžující okolnosti, na něž odkázalo řízení v prvním stupni, jako odůvodněné, ovšem poukázal také na okolnosti polehčující, kterým doposud nebyla přiznána adekvátní důležitost.

Rozsudek v odvolacím řízení byl vydán dne 19. dubna 2004 a odsuzoval Radislava Krstiće ke 35 letům odnětí svobody za napomáhání a navádění (aiding and abetting) ke genocidě, vraždě (porušení válečných zákonů a zvyklostí) a vyhlazování a perzekucím (zločiny proti lidskosti). V současnosti se Krstić nachází ve výkonu trestu na území Velké Británie.

4.2 Případ Popović et al.

V případě Popović et al. bylo obžalováno celkem sedm osob, které se měly dle názoru obžaloby podílet na genocidě v okolí Srebrenice (vesnice Potočari, farma Kravica, město Zvornik). Vzhledem k tomu, že obecné okolnosti v této věci jsou do značné míry shodné s případem Krstić a byly popsány výše, shrnu pouze nejdůležitější

fakta vztahující se přímo k případu Popović et al., přičemž posléze se zaměřím na tři z obžalovaných, jimž byly uloženy nejvyšší tresty. Jedná se o Vujadina Popoviće (odsouzen na doživotí), Ljubiše Bearu (odsouzen na doživotí) a Drago Nikoliće (odsouzen k 35 letům odnětí svobody). Vhodnými pro srovnání s případem Radislava Krstiče je činí nejen podobná výše trestu, ale také obvinění tvrzená obžalobou, přičemž v případě prvních dvou obžalovaných bylo spáchání genocidy prokázáno. D. Nikoliće pak seznal vinným (mimo jiné) z nápomoci a podněcování ke genocidě a uložil mu trest ve stejné výši, jako odvolací Tribunál Krstičovi za prokázání stejných skutkových podstat.

4.2.1 Shrnutí skutkové podstaty případu Popović et al.

Ve dnech 10. a 11. července utekly tisíce bosenských Muslimů, včetně žen a dětí, ze srebrenické enklávy do Potočari, kde hledaly ochranu pod holandským praporem působícím v rámci peace-keepingové mise OSN. Ve stejnou dobu se zhruba 15 000 bosenských Muslimů shromáždilo ve vesnicích Šusnjari a Jagličići, kde utvořili kolonu směřující skrze lesy do města Tuzla, které neovládali Srbové. Přibližně jedna třetina z nich patřila k bosenským ozbrojeným silám, ostatní byli civilisté nebo neozbrojený vojenský personál.

Ve stejných dnech vytvořil hlavní velitel štábu VRS, generál Ratko Mladić, a jeho další členové, plán na zavraždění stovek bojeschopných bosenských Muslimů, kteří se nacházeli v Potočari. Ljubiša Beara byl velitelem hlavního štábu pro bezpečnost a měl na starosti organizaci, koordinaci a usnadnění zadržování bosenských Muslimů, jejich přepravu, popravu a následné pohřbívání. Jeho nadřízeným byl Zdravko Tolimir, asistent velitele hlavního štábu pro bezpečnost a informační služby. Na jednotlivých krocích Mladićova plánu s ním spolupracovali Vujadin Popović, velitel bezpečnosti jednotek Drina, Momir Nikolić, velitel bezpečnosti brigády Bratunac a Drago Nikolić, velitel bezpečnosti brigády Zvornik, kteří podléhali rozkazům nadřízených velitelů svých útvarů.

Způsob, jakým probíhalo dobytí a vyklizení Srebrenice, stejně jako následující události, byly popsány v rámci skutkové podstaty případu Krstić, a jsou s ním identické. Dne 13. července roku 1995 se na cestě mezi městy Bratunac a Milici a vesnicí Konjević Polje vzdalo nebo bylo silami bosenských Srbů zajato více než 6 000 bosenských Muslimů. Většina takto zadržených byla převezena do města Bratunac nebo vesnice Kravica a vězněna spolu s muslimskými muži, kteří byli odděleni od uprchlíků

čekajících na transport v Potočari. Rozsáhlé systematické vyvražďování bosenských Muslimů probíhalo od 13. července až do konce měsíce. Obžaloba uvádí, že do začátku listopadu byla celá muslimská populace ze Srebrenice a Žepy buď odstraněna, nebo utekla a více než 7 000 mužů a chlapců bylo zavražděno silami bosensko-srbské armády a bosenskými zvláštními policejními jednotkami³⁹.

Na výše popsaném komplexně organizovaném úsilí o dokončení poprav a nakonec přemístění exhumovaných těl z původních masových hrobů na sekundární pohřebiště se od srpna do začátku listopadu 1995 podíleli v rámci jmenovaných vojenských a polovojenských struktur také Vujadin Popović, Drago Nikolić a Vinko Pandurević (velitel brigády Zvornik).

Prvoinstanční Tribunál shledal, že došlo ke zločinnému spolčení za účelem spáchání vraždy a také ke zločinnému spolčení za účelem provedení násilného odsunu. Dále Tribunál konstatoval, že někteří členové daného zločinného spolčení měli v úmyslu spáchat genocidu, která byla posléze provedena, stejně jako zvláštní úmysl spáchat také trestný čin pronásledování. Nade vší pochybnost bylo také prokázáno, že došlo k rozsáhlému systematickému útoku proti civilnímu obyvatelstvu, který byl iniciován na základě Směrnice č. 7 a měl několik složek – od odříznutí enkláv skrze omezení dodávek humanitární pomoci, jejich postupné oslabování a blokování jednotek UNPROFOR, přes plánované vojenské útoky až po vyvrcholení ve formě odsunu tisíců lidí ze Srebrenice a Žepy.

Na základě tvrzení obsažených v obžalobě a provedeného dokazování Tribunál v řízení prvního stupně došel k závěru, že výše zmíněné zločiny byly spáchány členy bosensko-srbských sil na různých místech, čímž došlo ke spáchání následujících zločinů podle mezinárodního práva: genocidy, spolčení za účelem spáchání genocidy, vyhlazení, zločinů proti lidskosti, vraždy, porušení zákonů války a válečných zvyklostí, krutému a nelidskému zacházení, terorizování civilistů a násilnému odsunu a pronásledování. Tribunál nezjistil, že by došlo k naplnění skutkové podstaty zločinu deportace.

4.2.2 Posouzení skutkové podstaty v případě Vujadina Popoviće

Vujadin Popović byl v roce 1995 velitelem bezpečnosti jednotek Drina s hodností podplukovníka, jenž byl spolu s bosensko-srbskými silami přítomen

³⁹ *Popović et al. case* (Case Information Sheet). ICTY-05-88.

v Potočari 12. července. Prvoinstanční tribunál konstatoval, že si Popović byl vědom faktu, že v ten den bylo v Potočari shromážděno několik tisíc bosenských Muslimů. Taktéž došel k závěru, že byl nade vši pochybnost plně zapojen do operace organizovaného zabíjení v oblasti Zvornik. Tribunál také v řízení v prvním stupni shledal, že byl Popović členem zločinného spolčení sdílejícím záměr zavraždit muže ze Srebrenice s bosensko-muslimským původem a zároveň v rámci tohoto spolčení sdílel úmysl perzekvovat bosenské Muslimy.

Obžalovaný také věděl o záměru zabít nejen ty, jež padli do rukou VRS, ale zabít bosenských Muslimů co nejvíce, co bude možné s cílem zničit tuto nábožensko-etnickou skupinu. Provedené dokazování prokázalo, že se Popović rozsáhle zapojil do všech aspektů plánu, a tedy nejenže o zabíjení a perzekucích věděl, ale zároveň sdílel stejný záměr. Tribunál v první instanci ovšem nenašel důkazy, že by se obžalovaný účastnil zločinného spojení za účel násilného odsunu bosenských Muslimů z enkláv.

Za výše uvedené byl na základě ustanovení čl. 7 odst. 1 Statutu ICTY o individuální trestní odpovědnosti obžalován z následujících zločinů podle mezinárodního práva: genocida (dle čl. 4 Statutu); spolčení za účelem spáchání genocidy (dle čl. 4 Statutu); vyhlazení, perzekuce, násilný odsunu a deportace (zločiny proti lidskosti dle čl. 5 Statutu) a vraždy (porušení válečných zákonů a zvyklostí dle čl. 3 Statutu).

Vina byla Vujadinu Popovićovi prokázána v bodu genocidy, zločinů proti lidskosti (vyhlazení a perzekuce) a porušení válečných zákonů a zvyklostí (vražda), za což byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody, proti němuž se odvolal.

4.2.3 Posouzení skutkové podstaty v případě Ljubiša Beary

V červenci roku 1995 byl Ljubiša Beara velitelem bezpečnosti v hlavním štábu VRS v hodnosti plukovníka, což v armádní hierarchii znamenalo, že byl nadřízeným Popoviće i Nikoliće. Tribunál došel k názoru, že jakožto nejvýše postavený bezpečnostní důstojník v rámci VRS musel mít největší přehled o masivním rozsahu zabíjení, jež se odehrávalo v rámci celé vojenské operace.

Z návštěvy Beary ve městě Bratunac dne 13. července, přes jeho účast během zadržování a popravování bosenských Muslimů na různých místech až po překonávání souvisejících složitých logistických problémů, je tedy jasně zřejmé, že na vlastní oči viděl ohromující počet obětí, jež byly určeny pro popravu na základě plánů, na nichž se podílel. Toto tvrzení podporuje také Bearova osobní angažovanost při výběru vhodných

lokalit a celkové organizaci, zajištění vybavení a dohledu nad popravami, přičemž vyslechnutí svědci shodně vyobrazují jeho odhodlání k co nejefektivnějšímu vyvraždění co nejvíce bosenských Muslimů. Na základě uvedeného Tribunál seznal, že Beara byl hnací silou celého zločinného spolčení za účelem vyvraždění a perzekuce mužských příslušníků bosensko-muslimské komunity ze Srebrenice.

Prvoinstanční Tribunál vzal za dostatečně prokázané, že Ljubiša Beara měl v červenci roku 1995 v úmyslu zničit nábožensko-etnickou skupinu bosenských Muslimů tím, že zabije veškeré její příslušníky v dosahu, což lze bezpochyby považovat za úmysl prokazující záměr spáchat genocidu. Stejně jako v případě Vujadina Popoviće Tribunál na základě předložených důkazů neshledal, že by se Beara účastnil zločinného spolčení s účelem odsunout civilní obyvatelstvo tohoto etnika z enkláv. Za uvedené skutky si vyslechl stejnou obžalobu. Následně byl také uznán vinným ve stejném rozsahu jako Popović, přičemž mu Tribunál uložil i stejnou výši trestu.

4.2.4 Posouzení skutkové podstaty v případě Drago Nikoliće

Drago Nikolić byl v rozhodné době velitelem bezpečnosti brigády Zvornik a hierarchii VRS zastával hodnost podporučíka. Tribunál v jeho případě došel k závěru, že 13. července, kdy se připojil k výkonu obecného plánu na násilný odsun bosenských Muslimů, byl si již vědom plánu na spáchání vražd ve velkém měřítku. Nebyl si ovšem vědom všech klíčových aspektů celé operace, které by prokazovaly, že by v dané době sdílel úmysl spáchat genocidu. Pokud se jedná o výkon jeho úkolů v rámci vražedné operace, Tribunál konstatoval, že jeho angažmá ve zločinném spolčení za účelem vraždy, bylo vytrvalé a odhodlané.

Na druhou stranu, ač si Nikolić zpočátku nebyl vědom, že vražedná operace má za cíl provedení genocidy na bosenských Muslimech, z jeho komunikace s Popovićem a Bearou, stejně jako z vlastního pozorování ve škole a na popravišti ve městě Orahovac dne 14. července, brzy si uvědomil, že celá vražedná operace byla prováděna s úmyslem genocidu spáchat. Nicméně, z důvodů podrobně rozebraných v rozsudku prvoinstančního Tribunálu, včetně povahy Nikolićova jednání a účasti, stejně jako jeho osobní situaci a postavení, nebyl senát nade vší pochybnost přesvědčen, že by Nikolić skutečně sdílel genocidní záměr.

Tribunál tedy nakonec shledal, že i když se nepodařilo prokázat Nikolićův úmysl podílet se na genocidě, bylo nade vší pochybnost prokázáno, že byl součástí zločinného spolčení za účelem vraždy a musel znát genocidní záměr ostatních participujících

(minimálně Popoviće a Beary). Svým jednáním v rámci zmiňovaného zločinného spolčení mu byl ale prokázán úmysl perzekvovat bosensko-muslimské obyvatelstvo, čímž se významným způsobem podílel na spáchání genocidy.

Obvinění vznesená proti Drago Nikolićovi v obžalobě byla stejná jako v případě V. Popoviće a L. Beary. Žalobce tato obvinění nedokázal dostatečně prokázat a Tribunál jej uznal vinným pouze z následujících trestných činů podle mezinárodního práva: za napomáhání a podněcování genocidy; vyhlazování a perzekuce (zločiny proti lidskosti dle čl. 5 Statutu); vraždu (porušení zákonů války nebo válečných zvyklostí dle čl. 3 Statutu), za což mu byl uložen trest odnětí svobody ve výši 35 let.

5. Jednací a důkazní řád ICTY

Původní jednací a důkazní řád Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii byl schválen na základě čl. 15 Statutu tohoto Tribunálu, jenž byl přijat rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 827 dne 25. května 1993, jehož text zní: „Souci Mezinárodního trestního tribunálu přijmou svůj jednací a důkazní řád pro provádění přípravného řízení, řízení v prvním stupni a odvolacím řízení, přípouštění důkazů, ochranu obětí a svědků a další příslušné záležitosti.“⁴⁰

Statut ICTY zahrnuje mimo hmotněprávního základu (definice jednotlivých zločinů podle mezinárodního práva), také organizační a provozní aspekty fungování této instituce a zcela základní procesní ustanovení (např. zásada *ne bis in idem*, nebo odvolací důvody a možnosti odvolacího tribunálu prvoinstanční rozsudek potvrdit, zrušit či změnit). Všechna podrobná procesní ustanovení se ovšem nacházejí v jednacím a důkazním řádu ICTY, jehož původní verze byla přijata dne 11. února roku 1994. V současnosti byl tento řád celkem 48 krát revidován.

Podíváme-li se, kolikrát byl jednací a důkazní řád jako takový měněn v průběhu prvoinstančního řízení ve věci Krstić, zjistíme, že došlo celkem ke čtyřem revizím za 16 měsíců. Během odvolacího řízení v téže věci pak k dalším osmi za 32 měsíců. V případě řízení Popović et al. došlo v průběhu prvoinstančního řízení k šesti revizím za 47 měsíců. Můžeme tedy konstatovat, že změn v jednacím a důkazním řádu postupně ubývá (pro prvoinstanční řízení ve věci Krstić připadala jedna revize na čtyři měsíce

⁴⁰ Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009). *ICTY Legal library*.

z celkového průběhu, zatímco ve věci Popović et al. již šlo o jednu revizi na necelých osm měsíců), což je jistě pozitivní skutečnost, která jednak zvyšuje právní jistotu obžalovaných, ale také dokazuje, že procesní úprava trestního řízení již byla dostatečně stabilizována.

Ne všechny změny jednacího a důkazního řádu jsou ovšem relevantní pro tuto bakalářskou práci. Pro její potřeby jsem se zaměřil na část 5, díl 3 „Přípravné řízení“, část 5, díl 4 „Produkce důkazů“ a část 6, díl 3 „Pravidla dokazování“. Z těchto dvou konkrétních dílů jsem posléze vybral nově zakotvené či revidované články, jichž se obhajoba dovolávala ve věci Krstić a taktéž články, které považuji za významné z pohledu naplnění práva na spravedlivý proces. V této kapitole se budu zabývat vývojem jednotlivých ustanovení v době relevantní pro případy Krstić a Popović et al., přičemž objektivně zhodnotím jejich možný dopad na trestní řízení před Tribunálem. Jejich konkrétní aplikaci, resp. dodržení či nedodržení, a případné dopady na naplnění práva na spravedlivý proces pak zhodnotím v kapitole 6., kde vezmu v potaz taktéž okolnosti jednotlivých případů.

5.1 Ustanovení 65 ter „Soudce v přípravném řízení“, písm. (E)

Nejprve budu zabývat ustanovení článku 65 ter písm. (E) jednacího a důkazního řádu, které se nachází v části 5, díl 3 „Přípravné řízení“, jež bylo významně novelizováno. Odvolání právě na tuto novelizaci pak tvořilo část námitek obhajoby ve věci Krstić. Původně účinná verze jednacího a důkazního řádu byla schválena 1. a 13. prosince 2000 jako revize č. 19. Písmeno (E) bylo již v této verzi jednacího a důkazního řádu ku prospěchu obžalovaného, neboť po odhalení důkazů dle ustanovení 66 a 68 a vyřízení všech předběžných návrhů ukládalo obžalobě, ve lhůtě určené soudcem v přípravném řízení, předložit dokumenty obsahující následující informace: písemné prohlášení uvádějící povahu případu, jeho skutkovou podstatu a související právní otázky; prohlášení účastníků řízení o nesporných záležitostech; prohlášení obsahující sporné skutkové a právní záležitosti; seznam svědků, které chce obžaloba předvolat a seznam důkazů, u nichž žalobce nabízí obhajobě vznést námitku ohledně jejich pravosti⁴¹.

Ustanovení 65 ter písm. (E) v tomto znění je dle mého názoru z hlediska formálně procesního hlediska vyvážené, neboť ukládá povinnost žalující straně

⁴¹ Rules of Procedure and Evidence (19 January 2001). IT/32/Rev. 19. *ICTY Legal library*.

k předání dokumentů, které v zásadě obsahují seznam svědků, případně krátká předběžná shrnutí žaloby, ovšem přesto dávají obhajobě cenné informace, na nichž může být postaven základ obhajoby nebo alespoň vytyčen směr, jakým se budou obhájci ubírat v obstarávání případných dalších důkazů⁴². Na druhou stranu za použití této dikce nehrozí, že by byl žalobce nucen odhalit příliš mnoho informací a poskytl tak obžalovanému příliš velkou výhodu.

Revize č. 21 přijatá 21. července 2001 pak písmeno (E) novelizuje zásadním způsobem, ovšem tato malá změna posiluje postavení obžalovaného, neboť v rámci dokumentů, které je žalobce povinen předložit, musí písemné prohlášení uvádějící povahu případu, jeho skutkovou podstatu a související právní otázky obsahovat také souhrn důkazů, jež hodlá žalující strana Tribunálu předložit a též určit formu odpovědnosti, která se dle žalobce má na obžalovaného za tvrzené trestné činy vztahovat.

Dále následovaly dílčí změny, které zpřesňovaly požadavky na informace, jež měly být poskytovány žalobcem v rámci seznamu svědků. Poslední zásadní novelizace, vzhledem k písmenu (E), se však uskutečnila v revizi č. 22 přijaté 13. prosince 2001. Do bodu (iii), který ukládal obžalobě předložení seznamu důkazů, u nichž nabízí obhajobě vznést námitku ohledně jejich pravosti, byla doplněna věta znějící: „Žalobce poskytne obhajobě kopie uvedených důkazů.“⁴³ Citované ustanovení sice na první pohled nemusí působit příliš významně, ovšem je nutné si uvědomit, že námitku ohledně pravosti lze vznést de facto vůči jakémukoliv důkazu.

Posouzení takto novelizovaného ustanovení je poměrně složité. Na jednu stranu lze jistě říci, že rozhodně posiluje postavení obžalovaného, neboť tento se svými obhájci má k dispozici navrhované důkazy ještě před začátkem prvoinstančního řízení, což umožňuje dostatečnou přípravu obhajoby a v souvislosti s tím pomáhá naplňovat dodržení práva na spravedlivý proces, neboť obžalovaný by měl být usvědčen pouze přesvědčivými a nezpochybnitelnými důkazy. Na druhou stranu se dané ustanovení zdá být v rozporu se zásadou efektivnosti trestního řízení, protože dostane-li obhajoba ne seznam, ale kompletní kopie navrhovaných důkazů, může rozporovat pravost každého jednotlivého z nich (alespoň formální důvod lze nalézt téměř vždy), čímž by se délka celého řízení mohla neúnosně protáhnout.

⁴² Rules of Procedure and Evidence (26 July 2001). IT/32/Rev. 21. *ICTY Legal library*.

⁴³ Rules of Procedure and Evidence (28 December 2001). IT/32/Rev. 22. *ICTY Legal library*.

Pro výklad druhé věty bodu (iii) písmena (E) je adekvátní použít dvě metody právního výkladu – gramatický a teleologický výklad. První jmenovaný se společně se systematickým výkladem běžně používá při výkladu práva na vnitrostátní úrovni a jeho použití (s přihlédnutím, k jakým výsledkům můžeme dojít za použití jiných metod) je tak adekvátní. Naopak výklad systematický nemá dostatečnou vypovídací hodnotu, neboť rozebírá právní normu z hlediska jejího umístění v daném předpisu, případně v právním řádu jako celku. V případě, že bychom tuto metodu použili, vyšlo by nám celkem jasně, že vzhledem k nižšímu číslu bude toto ustanovení bez dalšího nadřazené ustanovením v člancích 66 – 68. Takový přístup jednoznačně nereflektuje složitost tohoto výkladového problému, protože dané ustanovení není možnost vyložit v rámci většího celku, jak tomu bývá v právu národním.

Gramatický výklad naopak zkoumá jazykové vyznění předmětného ustanovení a reflektuje tedy dikci, kterou autor použil. Ve vykládaném ustanovení z pohledu jasnosti gramatického výkladu nejsou žádné pochybnosti, neboť je jasně dáno, že „žalobce poskytne uvedené důkazy“. Nikde není žádná další podmínka, která by měla takové poskytnutí důkazů limitovat, a proto je nutné vycházet z předpokladu, že autor měl na mysli všechny důkazy bez jakýchkoliv dalších omezení.

Použitím teleologického výkladu docházím ke stejnému výsledku jako při použití výkladu gramatického. Tento názor zakládám na faktu, že novelizace bodu (iii) proběhla na základě názoru Tribunálu vyjádřeném v rozsudku ve věci *Krajišnik*, v němž Tribunál konstatoval, že: „Jediným způsobem, jakým se může obhajoba dostatečně připravit na řízení, je obdržet oznámení, z jakých materiálů hodlá žalobce vycházet a to včetně důkazů. Nezpřístupněním dokumentů před začátkem řízení vystavuje žalobce obhajobu do pozice, v níž není schopná se dostatečně připravit; a to je důvodem, jenž vede k porušení zásady rovnosti zbraní.“⁴⁴ Z uvedené citace je tedy jasně zřejmý záměr dostát právu na spravedlivý proces a poskytnout obhajobě co největší množství důkazů, s nimiž by se mohla seznámit ještě před počátkem prvoinstančního řízení.

Za použití těchto výkladových metod je dle mého názoru korektním výkladem povinnost žalobce předložit skutečně kopie předkládaných důkazů a nejen jejich seznam tak jako tomu bylo v původním znění předmětného ustanovení.

⁴⁴ *Krajišnik* (Decision on Prosecution Motion); paras. 7 and 8. ICTY-00-39 (1 August 2001).

5.2 Ustanovení 67 „Dodatečné informace“

Původní znění ustanovení 67 bylo sice jednou novelizováno v průběhu odvolacího řízení ve věci Krstić, ovšem zásadní změny doznalo až v rámci revize č. 41 schválené 28. února 2008, kdy byl do jednacího a důkazního řádu zakotven princip reciprocity poskytování důkazů. Právě z tohoto důvodu jej zmiňuji i přesto, že není napadáno v rámci zmiňovaného odvolání. Jeho vývoj však dobře ilustruje snahu Tribunálu o dosažení procesní rovnosti obou stran a skrze ni pak docílení co nejspravedlivějšího rozhodování.

Před revizí v roce 2008 ukládalo toto ustanovení oběma stranám vzájemně vyvážené povinnosti spočívající ve sdělení dalších informací nedůkazní povahy. Žalobce musí obhajobě oznámit jména svědků, jejichž výpověďmi má v úmyslu vyvrátit důkazy předložené obhajobou. Ta musí naproti tomu žalující straně poskytnout případné informace o obhajobě skrze alibi nebo námitku nepřičetnosti obžalovaného (místa, data a časy, kde se měl obžalovaný nacházet, jména a adresy případných svědků atd.) v rozhodné době⁴⁵. Účel tohoto ustanovení tak byl zejména procesní, neboť tím, že si byly obě strany nuceny vyjmenované informace sdělit, a tím pádem také prověřit, se řízení urychlilo a bylo tak učiněno zadost požadavku efektivity trestního řízení.

Revize č. 41 posílila postavení žalobce, neboť ten měl povinnost poskytnout materiály, jež měl v úmyslu použít jako důkaz, už dříve dle ustanovení 66, odst. (B) a (C). Obdobnou povinnost ovšem strana obhajoby neměla, což ji vůči žalobci zvýhodňovalo. Takovýto přístup sice neohrožoval právo na spravedlivý proces, protože nebyl k tíži obžalovaného, ovšem dle mého názoru zcela neodpovídal snaze o dosažení co nejvyšší míry spravedlnosti, neboť obhajoba samozřejmě nebyla (a nemohla být) nucena k použití materiálů, jež by usvědčovaly obžalovaného.

Povinnost obhajoby zpřístupnit alespoň týden před započítím obhajoby před Tribunálem veškeré materiály, jež mají sloužit jako důkaz ve prospěch obžalovaného a zároveň poskytnout žalobci kopii výpovědí svědků, které mají být zprocesněny na základě ustanovení 92 an. jednacího a důkazního řádu⁴⁶, tak dle mého názoru nastoluje adekvátní rovnost zbraní mezi oběma stranami.

⁴⁵ Rules of Procedure and Evidence (14 April 2004). IT/32/Rev. 30. *ICTY Legal library*.

⁴⁶ Rules of Procedure and Evidence (28 February 2008). IT/32/Rev. 41. *ICTY Legal library*.

5.3 Ustanovení 68 „Zveřejnění vyvíňujících a jiných relevantních materiálů“

Ustanovení týkající se zveřejnění vyvíňujících a dalších relevantních materiálů bylo novelizováno celkem čtyřikrát, ovšem zásadní revize proběhla pouze jedna – schválená 12. prosince 2003 – která se uskutečnila během odvolacího řízení ve věci Krstić. Platné znění tohoto ustanovení na počátku řízení v téže věci před Tribunálem v prvním stupni znělo: „Žalobce, jakmile je to možné, zveřejní obhajobě existenci jemu známých důkazů, které naznačují nevinnost obžalovaného, mají polehčující účinky anebo mohou ovlivnit důvěryhodnost důkazů předložených žalobcem.“⁴⁷

Citované ustanovení bezpochyby směřuje k naplnění práva na spravedlivý proces, neboť ukládá žalobci povinnost zveřejnit obhajobě materiály, které de facto není v jeho zájmu použít, protože vyvracejí nějaké jeho tvrzení, případně vyvíňují obžalovaného nebo poukazují na polehčující okolnosti. Jedná se navíc také o pojistku ustanovení 66 a 67⁴⁸, které společně zakládají princip reciprocit poskytování důkazů, jež mají být použity během řízení. Bez ustanovení 68 by tak žalobce nemusel důkazy, které nepodporují jeho tvrzení, uvést do seznamu důkazů určených ke zprocesnění během řízení, což by mohlo vést k újmě obžalovaného vyjádřené neoprávněně uloženým vyšším trestem.

Ve znění tohoto ustanovení spatřuji dva výkladové problémy. Prvním je faktická lhůta, v níž musí žalobce předmětné důkazy obhajobě zveřejnit, neboť není nikde konkrétně specifikována. Jistě je možné předpokládat, že by tak žalobce měl učinit co nejdříve je to možné, což je ale nutné vždy posuzovat vzhledem ke konkrétnímu důkazu. Ten musí být žalobcem nejprve získán, řádně analyzován ve vztahu k tvrzené skutkové podstatě ve světle dalších důkazů, případně přeložen. Takový proces může trvat značně dlouhou dobu a bude tedy vždy na uvážení Tribunálu, zda konstatuje, jestli se žalobce neprovinil zbytečnými průtahy. Nicméně vzhledem k tomu, že v každém jednotlivém případě zveřejňování důkazu mohou nastat značně odlišné okolnosti, je neurčení striktní lhůty dle mého názoru prospěšné, neboť pokud by tato existovala, jistě

⁴⁷ Rules of Procedure and Evidence (4 May 2001). IT/32/Rev. 20. *ICTY Legal library*.

⁴⁸ Princip reciprocit poskytování důkazů byl v jednacím a důkazním řádu zakotven revizí č. 41 schválenou 28. února 2008; viz. podkapitola 3.2 Ustanovení 67 „Dodatečné informace“.

by přibyla administrativní zátěž vzniknuvší z návrhu na prodloužení takové lhůty a dalších souvisejících procesních úkonů.

Druhým výkladovým problémem se jeví být způsob, jakým musí ke zveřejnění existence vyvíňujících materiálů dojít. Jedná se pouze o seznam takovýchto důkazů, musí je žalobce obhajobě zpřístupnit jako celek, případně má obhajoba právo si pořídit kopie těchto důkazů? Tento výkladový problém částečně řeší již zmiňovaná významná revize tohoto ustanovení, která (mimo jiné) přidává odstavec (B) ve znění: „Aniž je dotčen odstavec (A) [předchozí, výše přeložený odstavec], musí žalobce obhajobě v elektronické formě zpřístupnit všechny příslušný materiál, který má žalobce k dispozici, a to společně se softwarovým programem, který obhajobě umožní vyhledávání v těchto materiálech.“⁴⁹

Vezmeme-li v potaz celé novelizované ustanovení, je zřejmé, že žalobcova povinnost zahrnuje více než jen pouhé poskytnutí seznamu vyvíňujících materiálů. Jedinou spornou otázkou by tak mohlo být poskytnutí kopií relevantních materiálů obhajobě, neboť z dikce ustanovení tato povinnost přímo nevyplývá. Žalobce je sice povinen poskytnout nejen seznam, ale kompletní znění daných materiálů v elektronické podobě prostřednictvím softwarového vyhledávače, ovšem nikde není uvedeno, zda musí být takový přístup umožněn odkudkoliv (ani případné pořízení kopií), nebo jestli je dostačující zajištění přístupu v prostorách žalobce v rámci stanovených úředních hodin.

Na základě citace prvoinstančního Tribunálu ve věci *Krajišnik se domnívám*, že by měl žalobce obhajobě umožnit pořízení kopií zveřejněných materiálů, aby s nimi mohla efektivně pracovat a řádně se připravit na řízení ve věci samé. Pokud by pořízení kopií nebylo žalobcem dovoleno, jednalo by se podle mého názoru o zbytečné ztěžování práce obhajoby, což by bylo kontraproduktivní (a žádným ustanovením nepodložené), neboť zájmem obou stran (zvláště pokud byli obhájci přiděleni *ex officio* Tribunálem) by mělo být dosažení spravedlivého rozsudku.

5.4 Ustanovení 92 bis, 92 ter, 92 quater a 92 quinquies

V závěru kapitoly zabývající se jednacím a důkazním řádem ICTY zmíním ještě ustanovení pod číslem 92 týkající se připouštění psaných výpovědí a transkriptů

⁴⁹ Rules of Procedure and Evidence (14 April 2004). IT/32/Rev. 30. *ICTY Legal library*.

namísto ústního svědectví jakožto důkazu; a v souvislosti s tím také zrušením ustanovení 94 *ter*, jež upravovalo možnost důkazu prostřednictvím čestného prohlášení.

Jak jsem již uvedl, ustanovení 92 reguluje připuštění svědeckých výpovědí v písemné formě namísto přímého výslechu, který nemusí být možný či žádoucí z více důvodů. To ovšem neznamená, že by důkaz v této formě nebyl do doby schválení těchto ustanovení přípustný. Jednak zde byla možnost důkazu čestným prohlášením (viz níže) a zároveň se mohl Tribunál opřít o odstavec (C) v obecných ustanovení 89 dílu 5, části 3, který umožňuje „připustit jakékoliv relevantní důkazy mající důkazní hodnotu.“⁵⁰ V odstavci (D) je pak Tribunálu povolen také opačný postup na základě jeho vlastní diskrece, a to „vyloučit důkaz, jehož důkazní hodnota je podstatně převážena požadavkem na zajištění spravedlivého procesu.“⁵¹ Tyto dvě možnosti postupu pak doplňuje ustanovení článku 95 zabývající se vyloučením určitých důkazů, jež ukládá Tribunálu povinnost „nepřipustit důkazy získané metodami, které vyvolávají podstatné pochybnosti o jejich pravosti, anebo by jejich připuštění mohlo závažně poškodit integritu řízení.“⁵²

Je tedy zřejmé, že jednací a důkazní řád nikdy výslovně nezapovídal použití výpovědí v písemné formě namísto ústního výslechu, ovšem na druhou stranu byl takový postup upraven pouze v ustanovení 94 *ter*, které sice umožňovalo předložení důkazu, resp. svědecké výpovědi, čestným prohlášením, ovšem i v takovém případě bylo nutné svědka osobně vyslechnout před Tribunálem. Vzhledem k tomu nebylo tohoto institutu využíváno příliš často, a protože neexistovala žádná další pravidla pro připuštění důkazů v této formě, bylo pouze na diskreci soudu, zda písemné prohlášení svědka, který nebyl vyslechnut, připustí jako důkazní materiál nebo nikoliv. Zrušení ustanovení 94 *ter* a zavedení ustanovení 92 *bis* v tomto ohledu zajistilo oběma stranám právní jistotu, což se dá hodnotit pouze kladně.

Ustanovení 92 *bis* bylo přijato jako první v rámci revize č. 19 schválené ve dnech 1. a 13. prosince 2000 (a prošlo pouze minimálními změnami v rámci revize č. 39 schválené 13. září 2006). Ačkoliv je značně obsáhlé, dá se říci, že zakotvuje možnost upuštění od osobní účasti svědka a zcela nebo zčásti připustit důkaz svědectvím ve formě písemného prohlášení nebo transkriptu výslechu dříve provedeného, namísto

⁵⁰ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

⁵¹ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

⁵² Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

přímého ústního svědectví, které dokazuje jiné skutečnosti než činy a chování obžalovaného uvedené v obžalobě.⁵³ Dále pak toto ustanovení obsahuje podmínky, za nichž je možné takovéto svědectví v písemné formě připustit a zároveň také definuje požadavky, které takovýto důkaz musí formálně splňovat, aby nevznikly pochybnosti o jeho pravosti.

Dá se říci, že postup Tribunálu, který se přiklonil spíše ke kodifikaci způsobu připouštění svědectví v písemné formě, a omezil v tomto ohledu diskreci soudců, se osvědčil, ovšem postupem času vznikla potřeba dalšího zpřesnění tohoto postupu ve zvláštních případech. Tyto jsou pak vyřešeny ustanoveními 92 *ter*, 92 *quater* a 92 *quinqües* přijatými v rámci revize č. 39 schválené 13. září 2006, resp. revizí č. 44 schválené 10. prosince 2009.

První zmiňované povoluje připuštění písemného svědectví, které může za splnění dalších podmínek (svědek je přítomen u Tribunálu a je k dispozici ke křížovému výslechu či dotazování Tribunálu), prokazovat činy a jednání, jež jsou přičítány obviněnému v obžalobě⁵⁴. Ustanovení 92 *quater* pak ukládá podmínky, za nichž je možné připustit písemné prohlášení svědka jako důkaz v případě, že tento zemřel, nemůže být předvolán, anebo není z důvodu svého tělesného či duševního stavu schopen podat ústní výpověď. Pokud by takové písemné prohlášení prokazovalo činy nebo chování přičítané obžalovanému v obžalobě⁵⁵, nemusí být připuštěno, což alespoň do jisté míry zachovává diskreci soudců a nechává na jejich uvážení, zda je takové svědectví důvěryhodné (zvláště pokud prokazuje závažné skutky nebo by se jednalo o klíčový důkaz). Poslední přijaté ustanovení z této oblasti (92 *quinqües*) pak umožňuje, aby bylo jako důkaz připuštěno písemné prohlášení svědka osobě, která se nemohla zúčastnit řízení se statutem svědka, nebo se jej zúčastnila a její výslech nebyl zčásti či zcela proveden, přičemž uvedené bylo způsobeno neoprávněnými zásahy zahrnujícími hrozby, zastrašování, zraňování, úplatkářství či donucování a to i přesto, že byla dodržena pravidla dle ustanovení článků 54 a 75 (požadavky na poskytnutí dokumentů směřované státům a ochrana obětí a svědků) jednacího a důkazního řádu ICTY.

Obecně lze tedy znovu konstatovat, že přijatá a posléze rozvedená ustanovení reflektují zajištění právní jistoty stran sporu a také naplnění práva obžalovaného na

⁵³ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

⁵⁴ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

⁵⁵ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

spravedlivý proces. Zároveň je také jasně patrné, že cílem Tribunálu je připustit co nejvíce relevantních důkazů, které by zajistily vynesení spravedlivého rozsudku. Tímto však není snižováno úsilí o zabránění falšování svědeckých výpovědí připuštěných jako důkaz ve formě písemného prohlášení, které by měly přesně opačný účinek. Takovému jednání předchází přísné podmínky na připuštění takovýchto důkazů a také formální požadavky, jež jsou na ně kladeny.

5.5 Dílčí závěr

Jednací a důkazní řád Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii je i v částech zabývajících se důkazy podstatně obsáhlejší, ovšem pro potřeby případové studie ve věci Krstić je výklad výše uvedených ustanovení dle mého názoru dostačující, neboť jednak nastiňuje výkladové problémy, které mohou nastat při revizích jednacího a důkazní řádu, s nimiž se musí Tribunál vypořádat, a jednak také uvádí další příklady, které v průběhu sledovaných případů zvýšily právní jistotu a zlepšily postavení obhajoby, což se pozitivně promítlo i v naplňování práva obžalovaného na spravedlivý proces.

Otázkou tedy zůstává, jak se vyrovnat s jednacím a důkazním řádem měnícím se v průběhu řízení. Bez zaměření na konkrétní situaci, je tedy obecně lepší zachovat pro celý průběh trestního řízení jedinou verzi jednacího a důkazního řádu účinnou na začátku celého řízení, anebo se procesním změnám přizpůsobovat? A pokud se přizpůsobit, znamená to od chvíle, kdy vejdou v účinnost, nebo by se dle nových ustanovení měly zrevidovat dříve provedené úkony? Odpověď nám alespoň zčásti dává odvolací rozsudek ve věci Krstić, kde Tribunál konstatuje: „je běžné, že se jednací a důkazní řád v případě, kdy je vyžadováno vyjasnění či úprava jednotlivých ustanovení, čas od času novelizuje.“⁵⁶ Je-li vyžadováno vysvětlení či úprava konkrétního ustanovení, bylo by jistě nesmyslné trvat na použití předchozí verze jednacího a důkazního řádu, neboť by k tomu nebyl žádný rozumný důvod. Pokud jde o zpětnou kontrolu do dané doby provedených procesních úkonů, myslím, že by takový požadavek byl v přímém rozporu se zásadou efektivity trestního řízení a jako takový je neopodstatněný. V případě, že by ovšem za použití tohoto přístupu mělo dojít k podstatnému poškození práv jedné ze stran, může se tato vždy dovolávat nápravy

⁵⁶ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 162) ICTY-98-33 (19 April 2004).

v odvolacím řízení. Popsaný přístup Tribunál praktikuje a není důvodů mít k němu jakékoliv výhrady.

Výše uvedená a komentovaná ustanovení názorně ilustrují postupný procesní vývoj trestního řízení před ICTY v oblasti dokazování, který odráží snahu Tribunálu o dosažení spravedlnosti v rámci zachování všech důležitých zásad mezinárodního trestního práva a lidských práv. Zároveň vývoj jednacího a důkazního řádu (který je prakticky ukončen) také posloužil jako jeden ze zdrojů při vytváření jednacího řádu Mezinárodního trestního soudu.

6. Analýza naplnění práva na spravedlivý proces – R. Krstić

K analýze naplnění práva na spravedlivý proces použijí odvolací rozsudek Tribunálu, v němž jsou obsaženy odůvodněné námitky obou stran, a samozřejmě také texty podaných odvolání.

Vzhledem k porušení jednacího a důkazního řádu obhajoba namítala, že byly z taktických důvodů obžaloby zadržovány kopie důkazních materiálů a zatajena nahrávka pro její přípuštění jako důkaz až během křížového výslechu a také došlo k vícetému porušení článku 68 (zveřejnění vyvíňujících materiálů), což mělo za následek ovlivnění úsudku soudu. Obhajoba je však povinna prokázat nejen, že došlo k porušení uvedených článků jednacího a důkazního řádu obžalobou, případně Tribunálem, přičemž zároveň byl tímto porušením ovlivněn úsudek soudců, který zapříčinil odlišné posouzení v dané věci.

6.1 Zadržování kopií důkazních materiálů z taktických důvodů

Již před samotným začátkem hlavního líčení požádala obhajoba o kopie důkazních materiálů, na něž během něj chce obžaloba odkazovat. Obžaloba však omítla tyto důkazní materiály zveřejnit, neboť dle jejího názoru není vázána požadavkem na reciproční uveřejnění dle čl. 67 odst. (C) jednacího a důkazního řádu. Tyto důkazní materiály pak byly postupně zveřejňovány v průběhu hlavního líčení. Stanovisko obžaloby sdílel i soudce v předběžném řízení, který konstatoval, že pokud by byla obžaloba povinna zpřístupnit všechny své důkazní materiály obhajobě bez jakéhokoliv reciproční spolupráce dle čl. 67, byla by výsledkem nerovnost zbraní mezi stranami.

Obhajoba tento svůj požadavek staví na dvou skutečnostech. První je rozhodnutí ve věci Krajišnik, které bylo učiněno až po vydání prvoinstančního rozsudku ve věci Krstić, ovšem ukládalo obžalobě na základě stejného článku (65 *ter* odst. (E)) povinnost zpřístupnit obhajobě důkazní materiály před začátkem hlavního líčení. Druhou je pak novelizace odstavce (E) předmětného ustanovení, jehož nové znění tuto povinnost obžalobě výslovně ukládá. Tato novelizace byla schválena v revizi až po vynesení rozsudku v případě Radislava Krstiće (13. prosince 2001), ovšem obhajoba ve svém odvolání tvrdí, že byť je to pravda, usnesení vydané ve věci Krajišnik bylo vydáno den před vyhlášením Krstićova rozsudku a Tribunál by jej tak měl zohlednit, a to tím spíše, že se promítlo do jednacího a důkazního řádu během nejbližší provedené revize. Jako prostředek nápravy obhajoba požadovala nařízení nového průběhu celého řízení, v němž by se toto pravidlo mohlo aplikovat.

Odvolací Tribunál ovšem tuto argumentaci neuznal, neboť i když usnesení v odkazovaném případě bylo vyneseno těsně před vyhlášením rozsudku v případě Krstić, neznamená to, že by v jeho případě došlo k nespravedlivému průběhu procesu. Ze znění čl. 65 *ter* odst. (E) platného v průběhu trestního řízení ve věci Krstić nevyplývala povinnost požadovaná obhajobou, protože dle vyjádření odvolací Tribunálu je běžné, že se jednací a důkazní řád čas od času novelizuje, aby objasnil výklad jednotlivých ustanovení⁵⁷. Na základě výše uvedeného bylo odvolání v tomto bodě zamítnuto.

Zhodnotíme-li požadavek obhajoby, zjistíme, že je do velké míry tendenční v tom smyslu, že novelizace jednacího a důkazního řádu zavedla pouze další záminku pro požadování obnovení a nové projednání celého případu. Taková možnost byla samozřejmě pro Tribunál nemyslitelná, neboť zvláště v případě prvního válečného zločince odsouzeného za spáchání genocidy by se zvedla obrovská vlna kritiky, jež by mohla mít pro Tribunál závažné politické důsledky, a zároveň by se zvýšil mediální tlak na jeho rozhodování. Dále je nutné vzít v potaz, že soudci Tribunálu postupovali v souladu s jednacím a důkazním řádem, jehož tehdy platné znění neumožňovalo obhajobou požadovanou verzi výkladu, jež byla přijata revizí až č. 22. Je však také pravdou, že by měla být dodržena zásada, že pokud jsou možné dva výklady určitého

⁵⁷ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 162) ICTY-98-33 (19 April 2004).

ustanovení, musí se soud přiklonit k tomu, jež je pro obžalovaného výhodnější, což Tribunál odmítl.

Usnesení vydané v případě Krajišnik založilo výkladový precedens, na nějž se mohla odvolávat obhajoba mnoha probíhajících případů i případů v přípravném řízení. Odvolací Tribunál tak podle mého názoru rozhodl správně, když na základě novelizace odstavce (E) předmětného ustanovení nenařídil nové projednání případu, neboť takovéto rozhodnutí by spustilo lavinu dalších odvolání se stejným nárokem, jimž by muselo být vyhověno. Právo na spravedlivý proces bylo tímto rozhodnutím dle mého názoru dostatečně šetřeno, ovšem po novelizaci se jeho standard celkově zvedl, což přinejmenším může vyvolat pochybnost, zda by bývala nebyla obhajoba za použití novelizovaného ustanovení úspěšnější.

6.2 Zatajení nahrávky a její pozdější použití v křížovém výslechu

Další odvolací námitka obhajoby směřuje na nahrávku, která byla obžalobou obhajobě zatajena a přehrána jakožto důkaz až během průběhu křížového výslechu Radislava Krstiče, takže na ni nemohla být připravena. Existence takovéto nahrávky nebyla obhajobě oznámena ani přesto, že ji obžaloba měla nějaký čas k dispozici. Obhajoba také tvrdí, že i přesto, že nahrávku soud jako důkaz vyloučil, její samotné přehrání soudcům zapříčinilo nemožnost ji ignorovat, což ovlivnilo jejich rozhodování o vině a trestu obžalovaného.

Ačkoliv senát odvolacího Tribunálu odmítl, že by soudci v první instanci nebyli schopni vyloučit nahrávku ze svých úvah o vině a trestu obžalovaného, uznal na základě povahy popsanych skutečností a výše zmíněného rozhodnutí a množství času, po který měla obžaloba nahrávku k dispozici, nárok obhajoby jako oprávněný. Vzhledem k tomu, že byla ale nahrávka vyloučena z důkazních materiálů, není adekvátní nápravou nařízení nového projednání případu, ale uložení sankce podle článku 46, která byla prokurátorovi za jeho chování uložena.

V tomto případě již můžeme jasně vidět, že právo obžalovaného na spravedlivý proces bylo chováním prokurátora porušeno, což ostatně jinými slovy připustil také odvolací Tribunál, když mu uložil sankci za jeho chování. Dovolil bych si ovšem nesouhlasit s tvrzením, že zveřejnění nahrávky neovlivnilo rozhodování soudců při uvažování o vině a trestu obžalovaného. Vezmeme-li v potaz, že úsudek a chování člověka dokáže ovlivnit i nepřítomný mediální tlak, je nadmíru pravděpodobné, že ani

soudce se od obsahu nahrávky nedokáže zcela oprostít a pokud bude mít volnost uvážení v určitém rozmezí, pravděpodobně se rozhodne pro tvrdší trest, aby učinil zadost jak obecné spravedlnosti, tak svému svědomí. Argumenty, proč nenařídít opakování celého řízení jsou stejné jako v předchozím případě, ovšem je nutné zdůraznit, že k pochybení došlo. Zda mělo být skutečně nařízeno nové projednání celé věci však nelze tvrdit, neboť obsah nahrávky není (stejně jako další důkazní materiály) veřejně přístupný, a tudíž by šlo o pouhou spekulaci.

6.3 Vícenásobné porušení článku 68 jednacího a důkazního řádu

Námítky, které obhajoba uplatňuje ve svém odvolání, by se daly rozdělit celkem do čtyř skupin: nezveřejnění svědeckých výpovědí obsahujících vyvíňující materiál, neoznačení zveřejněných důkazních materiálů mezi dalšími jako vyvíňující, zabránění pořízení kopií vyvíňujících materiálů (namísto toho je musela obhajoba nahlížet v kancelářích žalobců) a nezveřejnění dvou materiálů v co nejkratší době.

Judikatura Tribunálu odráží text jednacího a důkazního řádu a stanoví, že důkazní materiál spadá do působnosti článku 68 v případě, že naznačuje nevinu obžalovaného, případně mu poskytuje polehčující okolnosti, anebo ovlivňuje důvěryhodnost důkazů obžaloby⁵⁸. Stejný postup pak platí i pro materiály, které naznačují existenci dalších dokumentů, které by mohly výše uvedené obsahovat.

Obžaloba proti tomuto výkladu namítala, že interpretace čl. 68 musí být vztahována k domácím jurisdikcím obžalovaných se srovnatelnými režimy zveřejňování, což podpořila doktrínou uplatňovanou v USA, že takovýto důkaz musí mít jasně vyvíňující charakter. Jak ovšem správně poukázal odvolací senát, účel a smysl ustanovení čl. 68 je dostatečně jasný a není třeba americké doktríny, aby byl určen jeho rozsah. Kromě toho se lze také odvolat na Obecná ustanovení čl. 89, kde je v odst. (A) jasně uvedeno, že soudci nejsou vázáni žádnými národními pravidly dokazování⁵⁹. Odvolací Tribunál pak konstatoval, že „zveřejnění vyvíňujících materiálů je fundamentální pro spravedlivé řízení před Tribunálem.“⁶⁰ Vzhledem k důležitosti

⁵⁸ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 178) ICTY-98-33 (19 April 2004).

⁵⁹ Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*.

⁶⁰ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 180) ICTY-98-33 (19 April 2004).

zveřejnění takovýchto materiálů by bylo proti zájmu vedení spravedlivého procesu připustit restriktivní výklad předmětného ustanovení prosazovaný obžalobou.

Při posouzení čtyř sporných svědeckých výpovědí pak Tribunál došel k závěru, že by sice žádná z nich nezvrátila výsledné rozhodnutí, protože nejsou dostatečně průkazné, případně se shodují s jinými důkazy, které byly připuštěny a řádně zprocesněny. I přesto však konstatoval, že prvoinstanční Tribunál, resp. prokurátor nepostupoval v souladu s jednacím a důkazním řádem, čímž sice nezavdal dostatečnou příčinu k opakování trestního řízení, ale náprava jeho jednání bude zajištěna dle čl. 46 a 68 *bis*, jež umožňuje uložit prokurátorovi sankci za nesplnění povinností týkajících se zveřejňování.

S namítaným neoznačením vyvíňujících důkazů se odvolací Tribunál vypořádal vcelku krátce. Obhajoba sice tvrdila, že označení takovýchto důkazů v záplavě jiných, je proti duchu a liteře jedacího a důkazního řádu ICTY, a že by tedy bylo spravedlivější, kdyby obžaloba musela označení provést. S tímto názorem se ale odvolací senát neztotožnil a přiklonil se k výkladu obžaloby, tedy že tato povinnost není nikde zakotvena, a tedy není možné její výkon požadovat.

S tímto přístupem ovšem z pozice obhajoby práva na spravedlivý proces nemohu souhlasit. Zájem o dosažení spravedlnosti je bezesporu základním kamenem Statutu ICTY i jedacího a důkazního řádu a jeho naplnění by tak mělo být zájmem nejen obhajoby, ale také obžaloby, neboť odsouzení nevinného na základě kolektivní viny není znakem demokratických soudních principů, nýbrž totalitárních režimů. Označení předmětných materiálů za vyvíňující by obžalobě navíc nezpůsobilo žádnou dodatečnou zátěž, neboť na základě dříve provedené analýzy jí musí být takovýto charakter dobře znám. Odmítnutí označit důkazy poukazující na nevinu obžalovaného nebo poskytující polehčující okolnosti mi přijde jako zaujaté, cílící na ztížení práce obhajoby a tím i odporující právu na spravedlivý proces, které by mohlo být za cenu minimálního úsilí zlepšeno.

Následující námitka uvedená v odvolání obhajoby se týkala zákazu pořízení kopie vyvíňujících důkazů, které musely být obhajobou nahlíženy v kanceláři žalobce. Námitku odvolací senát zamítl s konstatováním, že obhajoba neprokázala, že jí tímto vznikla jakákoliv újma. Z textu předmětného ustanovení pak vyplývá, že obžaloba je povinna pouze zveřejnit existenci tohoto materiálu, ne však materiál jako takový.

Jistě je pravdou, že gramatický výklad k tomuto závěru jednoznačně navádí, ovšem s takto restriktivním výkladem nelze z mého pohledu souhlasit. Pokud je totiž

obhajobě zveřejněna pouhá existence těchto důkazů bez možnosti jejich studia (které je v rámci nahlížení a bez možnosti pořídit si kopii značně obtížné), neodpovídá výklad vyřčenému požadavku, že by měla mít obhajoba přístup k tomuto druhu důkazů, aby se dokázala co nejdůkladněji připravit. Ze samotného zveřejnění existence jednotlivého důkazu lze jen těžko vyvozovat jeho skutečný obsah a dopad na připravenou obhajobu. Požadavek zpřístupnění kopií se mi v tomto případě jeví jako oprávněný.

Poslední vznesenou námitkou obhajoby v jejím odvolání byla skutečnost, že obžaloba záměrně zadržovala důkazní materiály s úmyslem nepoužít reciproční mechanismus pro jejich uveřejnění dle jednacího a důkazního řádu dle čl. 67 odst. (B) a (C). Dále obhajoba namítá, že zveřejnění ze dne 25. června 2000 bylo uskutečněno více než dva roky poté, co obžaloba daný důkaz obdržela, navíc až tři měsíce po začátku hlavního líčení⁶¹. Zveřejnění ze dne 5. března 2001 bylo učiněno taktéž až tři měsíce poté, co obžaloba daný důkazní materiál obdržela.

Odvolací Tribunál nenašel dostatek důkazů, které by nasvědčovaly tomu, že by obžaloba záměrně zadržovala důkazy a obhajoba též neprokázala újmu vzniklou namítaným jednáním. Vzhledem k pozdnímu zveřejňování odvolací senát konstatoval, že uznává argument obžaloby, že získaný materiál musí projít značně dlouhým procesem, kdy musí být přeložen, analyzován a identifikován jako vyvíňující. Od obžaloby nemůže být spravedlivě očekáváno, že zveřejní důkazní materiál, který nebyla i přes své úsilí schopna posoudit a zhodnotit. I přes tuto názorovou shodu mezi obžalobou a odvolacím senátem, tento došel k závěru, že zveřejnění důkazů trvalo obžalobě příliš dlouhou dobu, kterou nedokázala uspokojivě vysvětlit.

Námitka obžaloby, že i přesto měla obhajoba dostatek času na to, aby se s materiály seznámila, sice může ovlivnit posouzení faktu, zda jí vznikla nějaká újma, ovšem není polehčující okolností pro porušení čl. 68 a nezveřejnění důkazních materiálů co nejdříve je to možné. Vzhledem k výše uvedenému tak odvolací senát přistoupil ke stejným sankcím jako v předchozích případech, jež uložil dle čl. 46 a 68 *bis* jednacího a důkazního řádu.

6.4 Dílčí závěr

Shrňme-li výše uvedené námitky týkající se porušení jednacího a důkazního řádu obžalobou, s nimiž se odvolací senát v případě Krstić musel vyrovnat, je možné

⁶¹ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 196) ICTY-98-33 (19 April 2004).

konstatovat, že prvoinstanční Tribunál se dopustil několika pochybení. Pokud jde o zadržování kopií důkazních materiálů, neshledal odvolací senát postup obžaloby a Tribunálu v první instanci jako nekorektní, neboť ke změně jednacího a důkazního řádu došlo až ex post a bylo by tudíž nemyslitelné připustit v dané chvíli jiný výklad.

Námítky proti nezveřejnění svědeckých výpovědí obsahujících vyvíňující materiál, nezveřejnění dvou materiálů v co nejkratší době a zatajení nahrávky za účelem jejího použití ve formě důkazu během křížového výslechu, byly odvolacím uznány jako odůvodněné, ovšem zároveň dle jeho názoru obhajoba nedostatečně prokázala utrpěnou újmu, a proto přistoupil pouze k sankcím dle čl. 46 a 68 *bis* jednacího a důkazního řádu. Uložení takovýchto sankcí je ale značně vágní (zejména z důvodu dikce daných ustanovení, jež poskytují možnost informovat o jednání žalobců profesní komoru, případně uložit sankci dle uvážení Tribunálu) a z dostupných materiálů není zřejmé, jakou formu nakonec měly. Újma na právu na spravedlivý proces vzniknuvší výše popsanými pochybeními pak není uložením sankcí rozhodně dostatečně odškodněna, a i když nelze říci, že popsané chování obžaloby by podstatným způsobem tento základní princip trestního řízení narušilo, svědčí o tom, že procesní průběh případu nebyl zcela konkrétní, jak je možné od soudní instituce tohoto charakteru požadovat.

Za neoznačení zveřejněných důkazních materiálů mezi dalšími jako vyvíňující a zabránění pořízení kopií těchto materiálů Tribunál v odvolacím řízení žádnou sankci neuložil, neboť neshledal existenci takovéto povinnosti.

Celkově tedy není možné kategoricky říci, že právo na spravedlivý proces z hlediska procesního dodržení pravidel obsažených v jednacím a důkazním řádu bylo porušeno. Na druhou stranu ovšem nelze ani uznat, že by byl postup v řízení zcela korektní, čemuž ostatně svědčí i udělené sankce. Je však možné konstatovat, že tlak vyvíjený na prvoinstanční senát Tribunálu vedl k několika nedůslednostem a zároveň také pravděpodobně ovlivnil chování obžaloby vzhledem ke zveřejňování vyvíňujících materiálů, které jí měly pomoci k prokázání spáchání genocidy a uložení co nejvyššího trestu podle mediální poptávky, resp. poptávky veřejnosti.

7. Analýza naplnění práva na spravedlivý proces – Popović et al.

Jak jsem již uvedl v kapitole 5.4, nejbližší řízení s Radislavem Krstićem měl případ Vujadina Popoviće, Ljubiše Beary a Dragoljuba Nikoliće. K komparativním

účelům nejlépe poslouží odvolání jednotlivých stran, které samozřejmě dbají na to, aby byl procesní průběh korektní a jejich klientovi tak nevznikla žádná újma. K dispozici mi za tímto účelem byla pouze dvě odvolání, neboť Vujadin Popović jej podal v důvěrném režimu⁶², a tudíž není veřejně dostupné.

V rámci odvolání jsem se zaměřil na stejné články jednacího a důkazního řádu, které byly (nebo podle obhajoby měly být) porušeny v rámci případu Krstić, aby na nich bylo možné názorně srovnat vývoj samotného článku a v závislosti na tom také případnou změnu v naplňování práva na spravedlivý proces.

Po provedení analýzy odvolání L. Beary a D. Nikoliće jsem došel k závěru, že jeho obhájci nevznesli námitky proti procesnímu postupu Tribunálu v člancích shodných s případem Krstić. V obou případech je shodně namítán nesprávný postup vzhledem k ustanovení čl. 92 a následujících, jimž se ovšem nebudu věnovat, neboť byly přijaty až po skončení případu Krstić a nelze je tedy porovnávat. V případě D. Nikoliće se pak v odvolání objevila část 26 s popisem: „Předkládáním nových důkazů obžalobou během křížového výslechu bylo porušeno právo obžalovaného na spravedlivý proces.“⁶³ Tato část byla ovšem z odvolání odstraněna z důvodu limitovaného počtu slov, který je možno použít. Z takovéhoho přístupu můžeme usuzovat, že sama obhajoba uznala, že právo na spravedlivý proces postupem prvoinstančního Tribunálu bylo, pokud vůbec, narušeno naprosto marginálním způsobem.

⁶² *Popović et al. case* (Case Information Sheet). ICTY-05-88.

⁶³ *Popović et al. case* (Appellant's appeal brief, para 399) ICTY-05-88 (3 August 2011).

Závěr

Ve své bakalářské práci Radislav Krstić: procesní průběh trestního řízení před ICTY jsem se zaměřil na základní příčinu možnosti Tribunálu přispět ke konsolidaci zemí západního Balkánu skrze podporu demokracie a demokratických institucí a justičních reforem. Touto příčinou je důvěra vlád států bývalé Jugoslávie v rozhodování Tribunálu, která má základ v co nejdůslednějším hledání spravedlnosti, které respektuje právo obžalovaného na spravedlivý proces skrze procesní instituty obsažené ve Statutu ICTY a jeho jednacím a důkazním řádu. Ve všech případech však nemusí být úsudek Tribunálu zcela bezchybný a spravedlivý, neboť může být ovlivněn mediálním tlakem, jež je na rozhodování soudců vyvíjen. Hypotéza zjednodušeně řečeno zněla: čím větší je mediální tlak vyvíjený na Tribunál během případu, tím větší je šance, že budou porušeny určité články jednacího a důkazního řádu a také v rámci možné diskrece uložen co nejtvrďší trest, aby bylo učiněno zadost veřejnému mínění, případně politickým tlakům. Cílem mé práce tedy bylo potvrdit, že v důsledku mediálního tlaku může být právo obžalovaného na spravedlivý proces, resp. dosažení spravedlnosti jako takové, porušeno.

Nejprve jsem se ve své práci zabýval samotným vznikem Mezinárodního tribunálu, jeho legitimitou a jurisdikcí, jež byla významným způsobem formována v případě Tadić a hraje zásadní roli v souvislosti s právem na spravedlivý proces. Jak bylo vysvětleno v kapitole 1., vznik ICTY byl motivován zejména politicky, a proto bylo nadmíru důležité zajistit nejen jeho nezávislost, ale zároveň také vybudovat dostatečnou autoritu, na niž by se mohla spolehnout jak veřejnost, tak sami obvinění/obžalovaní, přičemž právě zdůvodnění legitimacy a vymezení jurisdikce bylo naprosto zásadní. Bez určení základních charakteristik každé soudní instituce by nebylo o naplňování práva na spravedlivý proces možné snad ani hovořit.

Následně jsem se zabýval základními zásadami mezinárodního práva (trestního) a také základními zásadami mezinárodního trestního řízení, které dle mého přesvědčení spadají do širšího chápání práva na spravedlivý proces a v rámci procesu před Mezinárodním trestním tribunálem by měly být naplněny. To ovšem nemusí být vždy tak jednoduché, jak se může na první pohled zdát. Příčinou může být zejména mediální tlak vyvíjený na Tribunál v jednotlivých případech, který byl na přelomu tisíciletí značný zejména z toho důvodu, že ani po sedmi letech od jeho ustavení nebyl nikdo odsouzen za spáchání genocidy v průběhu války v Bosně a Hercegovině. Média jsou

pak schopna svým vlivem na veřejné mínění a skrze ně přes politické zástupce i na celé instituce ovlivnit rozhodování soudců nejen tak, že některé postupy neproběhnou korektně dle jednacního a důkazního řádu, ale také tím, že je následně uložen tvrdší trestu, který nemusí být vždy adekvátní okolnostem.

Z důvodu dobré přehlednosti a možnosti srovnat oba popisované případy jsem v kapitole 4. zpracoval shrnutí skutkových podstat a průběhu řízení před Tribunálem ve všech instancích, v nichž bylo řízení již skončeno. Tato kapitola měla zejména ilustrovat reálnou činnost Tribunálu v celé jeho šíři, neboť má práce se zaměřuje pouze na procesní aspekty případu. Zhodnocení toho, jak soud v první instanci a posléze v odvolacím řízení hodnotil jednotlivé skutkové okolnosti a důkazy není možné provést, neboť tyto důkazy nejsou veřejně k dispozici a soudní senát v dostupných dokumentech nerozebírá konkrétní důležitost a závažnost jednotlivých důkazů. Analýza posuzování jednotlivými senáty Tribunálu v konkrétních věcech by tak nebyla v rámci této práce efektivní.

V posledních kapitolách pak rozebírám a analyzuji články jednacního a důkazního řádu, vůči jejichž použití se vymezovala obhajoba v případě Krstić, přičemž v první fázi ukazují jejich legislativní vývoj a druhé je pak vykládám. V následující kapitole dané ustanovení včleňuji do konkrétních skutečností případu a posuzuji, jak podle nich postupovaly instance Tribunálu a zda tento postup naplňuje právo na spravedlivý proces v nejvyšší možné míře.

Na základě provedeného rozboru docházím k závěru, který podporuje vyčtenou hypotézu, tedy, že mediální tlak má vliv na rozhodování Tribunálu, a to i přesto, že nelze tvrdit, že porušení procesních předpisů regulujících trestní řízení by bylo tak závažné, aby šlo kategoricky konstatovat, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces. Postup obžaloby a Tribunálu však také nebyl zcela korektní a vzhledem k tomu, že veškeré námitky vůči dodržování procesních ustanovení se týkaly zveřejňování důkazních materiálů, usuzuji, že tlak médií byl skutečně jasně patrný. Zadržováním důkazů, opožděným zveřejňováním a dalšími podobnými praktikami se snažila obžaloba dostat obžalovaného do co nejnevýhodnější pozice s cílem získat pro něj co nejvyšší trest, čemuž Tribunál svou faktickou spoluprací s obžalobou značně napomáhal. Původně uložený trest odnětí svobody ve výši 46 let v případě Krstić sice

obžaloba považovala za příliš nízký⁶⁴, ovšem odvolací Tribunál jej následně snížil na 35 let, což je rozdíl celých 11 let. V žádném jiném případě se odvolací rozsudek ve výši trestu od rozsudku prvoinstančního tak výrazně nelišil, což jednoznačně považuji za důsledek mediálního tlaku, který ovlivnil výši trestu. Jeho důsledky se dále projeví nejen v dodržování procesních postupů (popsaných v této práci), ale také v uvážení skutkových okolností a hodnocení důkazů, jimiž jsem se blíže nezabýval.

Vzhledem k novelizaci procesních článků, jimž jsem se věnoval, a zároveň k postupnému sjednocování soudní praxe Tribunálu (přičemž by se dalo říci, že se prvoinstanční Tribunál po odvolacím rozsudku ve věci Krstić do značné míry poučil), je možné vyslovit předpoklad, že pokud odvolací Tribunál neshledá závažná pochybení ve skutkovém posouzení případu Popović et al., budou vynesené výše trestů potvrzeny. Za spáchání genocidy, zločinů proti lidskosti (vyhlazení a perzekuce) a porušení válečných zákonů a zvyklostí (vraždy) je tedy adekvátním trestem trest ve výši doživotního odnětí svobody; napomáhání a podněcování genocidy, vyhlazování a perzekuce (zločiny proti lidskosti) a vraždu (porušení zákonů války nebo válečných zvyklostí) se jedná o trest odnětí svobody ve výši 35 let. Vzhledem k tendenci prvoinstančního Tribunálu držet se takto vytyčených hranic trestů, které jsou odvolacím Tribunálem ve valné většině případů potvrzovány (případně minimálně upravovány), je pravděpodobné, že jde o konečnou výši trestu pro obžalované shledané vinnými za výše uvedené válečné zločiny.

Jak uvedl soudní senát v prvním stupni v případě Krstić, „slovy prokurátora norimberského tribunálu Telforda Taylora, bylo důležité, že tyto neuvěřitelné události byly odsouzeny na základě jednoznačných veřejných důkazů, takže nikdo nemůže nikdy pochybovat, zda byly skutečné či dostatečné ...“.⁶⁵ V případě Radislava Krstiće je myslím tento výrok přece jen příliš silný. Nechci srovnávat sílu mediálního tlaku a veřejného mínění vyvíjenou na oba Tribunály, ovšem pokud byl Telford Taylor přesvědčen o naprosté korektnosti svého procesu, v případě R. Krstiće bych takovouto jistotou neoplýval.

Jak už jsem uvedl, nelze sice kategoricky tvrdit, že z hlediska procesního průběhu bylo zásadním způsobem porušeno právo na spravedlivý proces, ovšem výše

⁶⁴ *Krstić case* (Appeals Judgement, para 196) ICTY-98-33 (19 April 2004).

⁶⁵ *Krstić case* (Appeals Judgement – Partial Dissenting Opinion of Judge Shahabuddeen, para 1) ICTY-98-33 (19 April 2004).

trestu a jeho následná změna svědčí o tom, že procesní pochybení nebyla jediná, jichž se senát v první instanci dopustil. Budeme-li brát prvoinstanční rozsudek samostatně, můžeme konstatovat, že uložení trestu odnětí svobody ve výši 46 let je zcela neadekvátní. Uložení trestu v této výši bylo porušeno právo na spravedlivý proces, což podtrhla i rekvalifikace trestných činů odvolacím Tribunálem na napomáhání a podněcování u daných trestných činů. Nebýt odvolacího rozsudku, nebylo by adekvátně dostáno základnímu lidskému právu garantovanému i v Deklaraci lidských práv a svobod a to i přesto, že se jednalo o trestní proces na půdě soudního orgánu zřízeného Organizací spojených národů.

Hodnotit působení ICTY, který dodnes neskončil svoji činnost je dle mého názoru předčasné, neboť veškerá kladná i záporná hodnocení by se měla provádět až s jistým odstupem a v historickém kontextu. I přesto se pokusím učinit několik dílčích závěrů. Pokud jde o jednoznačné klady, je na prvním místě nutné uvést, že rozhodovací praxe Tribunálu byla hnací silou rozvoje mezinárodního práva, resp. mezinárodního práva trestního, což je podstatné i pro případné procesy s teroristy či vůdci totalitárních režimů.

Samotná rozhodovací praxe ICTY byla ale také přínosem jak pro západní státy, tak i pro Balkán. První uvedení si díky potrestání válečných zločinců a dosažení spravedlnosti zlepšili pověst poškozenou jejich neschopností válečným hrůzám zabránit. Druzí pak nechali Tribunál zasáhnout i do svých vnitřních záležitostí, čímž tento napomohl konsolidaci demokracie, demokratických institutů a justičního systému. Pozitiva, která vytvoření a působení ICTY přineslo, jsou sice významná, ovšem nelze přehlédnout i jisté negativní prvky, jež se v rozhodování Tribunálu objevily. Přínejmenším případ Radislava Krstiče prezentovaný v této práci zcela nenaplnil principy vedení spravedlivého procesu. Jednalo se ovšem o pochybení, či spíše zaváhání, způsobené lidským faktorem, které bylo posléze korigováno, a tudíž v konečném důsledku nebyl obžalovaný poškozen výší uloženého trestu. Zmíněná menší pochybení vzniklá hlavně z důvodu přílišného mediálního tlaku na rozhodující soudce jsou ovšem tématem spíše pro akademickou debatu, neboť žádná média ani veřejná odbornost výroky Tribunálu otevřeně nekritizovala a nic tak nenarušilo kredibilitu této instituce, na níž spoléhaly také obnovující se balkánské státy. V rozsudcích ICTY tak jistě nenajdeme objektivní pravdu a vyličení všech událostí tak, jak se skutečně přihodily, ovšem podstatné je, že se tomu tyto rozsudky sledující tak

ideu objektivní spravedlnosti značně přibližují, čímž podle mého názoru naplňují základní smysl a účel založení Mezinárodního trestního tribunálu jako takového.

Summary CZ

Základní myšlenkou bakalářské práce *Radislav Krstić: procesní průběh trestního řízení před ICTY* je přispění Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii k poválečné konsolidaci zemí západního Balkánu skrze naplňování spravedlnosti potrestáním válečných zločinců. Důvodem pro výběr analyzovaného tématu je jeho úzká spojitost s konsolidací zemí západního Balkánu, do níž se Tribunál zapojil zejména v rámci rozvoje demokratických institucí a justičních reforem.

Zapojení ICTY do konsolidace zemí bývalé Jugoslávie nebylo ovšem zpočátku jednoduché, neboť tyto odmítaly jeho legitimitu a neposkytovaly potřebnou součinnost. Tento přístup se ovšem postupně měnil s tím, jak se ze spolupráce s Tribunálem stala jedna z podmínek pro zahájení integrace do Evropské unie. Důležitou roli sehrála také samotná rozhodovací praxe, z níž bylo evidentní, že cílem není uložit co nejvyšší tresty a perzekvovat de facto národní hrdiny západo-balkánských států, ale dosáhnout spravedlivých trestů. Tímto způsobem získal ICTY dostatečnou kredibilitu a státy bývalé Jugoslávie jej nechaly zasahovat do svých vnitřních záležitostí.

Přestože byla navázána úspěšné spolupráce, zůstávalo otázkou, zda vliv médií na rozhodování soudů nemohl ovlivnit procesy před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Mediální tlak vyvíjený na soudce ICTY (zejména v řízení prvního stupně) mohl mít vliv na trest, jež média v drtivé většině případů požadovala co nejvyšší. Faktické uložení nespravedlivě vysokého trestu tak bylo kladně hodnoceno, a pokud jej nekritizovala odborná veřejnost, nebyl důvod uložený trest blíže zkoumat. To samozřejmě také nahrávalo vztahu ICTY a států bývalé Jugoslávie. Otázka, zda bylo spravedlnosti skutečně ve všech fázích trestního řízení učiněno zadost, se tak dostala do pozadí.

Tato případová studie analyzuje naplnění práva na spravedlivý proces v případě Krstić, přičemž postup Tribunálu srovnává s případem Popović et al., v němž byli obžalovaní v první instanci odsouzeni ke stejně vysokým trestům na základě podřazení jejich činů pod identické skutkové podstaty.

K poskytnutí dostatečných souvislostí se první kapitola zabývá vznikem a působením ICTY, jeho legitimitou a jurisdikcí, již definoval případ Tadić. Následně jsou rozebrány nejvýznamnější zásady mezinárodního trestního práva a také mezinárodního trestního řízení, jejichž dodržení je dle autora podmínkou k naplnění práva obžalovaného na spravedlivý proces, které je v tomto smyslu zásadou

„zastřešující“. V další kapitole se práce zaměřuje na vztah médií a soudních institucí, resp. dopad mediálního tlaku na soudní řízení. Na základě četnosti výskytu zvolených klíčových slov je zde také vysvětlen a popsán důvod výběru případů Krstić a Popović et al. pro tuto případovou studii.

Následující kapitoly se již zabývají skutkovým stavem a jeho posouzením v prvoinstančním řízení, stejně jako v řízení odvolacím. Posléze autor analyzuje nejvýznamnější ustanovení jednacího a důkazního řádu, která byla v průběhu trestního řízení či krátce po něm novelizována, provádí jejich výklad a posuzuje je v kontextu námitek obhajoby proti postupu prvoinstančního soudu.

Na základě provedené analýzy je posléze vyhodnoceno, zda došlo k porušení práva na spravedlivý proces a jaký byl skutečný vliv médií na výklad skutkové podstaty a výši uloženého trestu. V závěru se práce zabývá předpokládaným rozhodnutím odvolacího Tribunálu ve věci Popović et al., v rámci něhož jsou aplikovány výsledky analýzy případu Krstić.

Podle výsledků provedeného rozboru dochází autor k závěru, který podporuje vyřčenou hypotézu, tedy, že mediální tlak má vliv na rozhodování Tribunálu, a to i přesto, že nelze tvrdit, že porušení procesních předpisů regulujících trestní řízení bylo tak závažné, aby šlo kategoricky konstatovat, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces. Postup obžaloby a Tribunálu však také nebyl zcela korektní a vzhledem k tomu, že veškeré námitky vůči nedodržování procesních ustanovení se týkaly zveřejňování důkazních materiálů, autor usuzuje, že tlak médií byl skutečně jasně patrný. Uložení trestu odnětí svobody ve výši 46 let tak bylo vzhledem k prokázaným skutečnostem jednoznačně neadekvátní. Vynesením tohoto rozsudku bylo porušeno právo na spravedlivý proces, což podtrhla i rekvalifikace trestných činů odvolacím Tribunálem na napomáhání a podněcování u daných trestných činů. Bez rozsudku odvolacího Tribunálu by tak nebylo dostáno základnímu lidskému právu garantovanému i v Deklaraci lidských práv a svobod a to i přesto, že se jednalo o trestní proces na půdě soudního orgánu zřízeného Organizací spojených národů.

Summary EN

The fundamental thought of the Bachelor's thesis *Radislav Krstić: the procedural progress of a criminal proceeding before ICTY* is the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia's contribution to the post-war consolidation of the western Balkan countries by condemning war criminals, fulfilling thus the justice. The analysed subject was chosen for its close connection to the consolidation of the western Balkan countries, in which the Tribunal had become involved, that is mainly in pursuance of development of democratic institutions and judicial reforms.

The engagement of the ICTY in the former Yugoslavia countries' consolidation was, however, not easy at the beginning, for these were refusing the Tribunal legitimacy and did not provide it with necessary cooperation. Yet, this approach slowly changed since collaboration with the Tribunal became one of the conditions so as to integration into the EU would have been started. Also the decision-making praxis itself played a key role; it was evident that the aim was not to impose the biggest sentences possible, hence de facto persecuting western Balkan countries' national heroes, but to achieve just sentences. This way the ICTY gained the credibility needed, and the countries of former Yugoslavia let it intervene with their internal affairs.

Although a successful cooperation was established, it remains a question whether the influence of mass media over the decision-making of courts could have influenced trials before the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. The media pressure exerted on the judges of ICTY (particularly on the judges within the Trial Chamber) could have influenced the sentences, which were demanded by an overwhelming majority of mass media to have been the most severe. Imposing an unjustly big sentence was in fact accepted positively, and as it were not criticised by professional public, there was no reason for further investigation of the sentence. This also helped the relationship between the ICTY and the countries of former Yugoslavia. The question whether the justice was carried out during all phases of the criminal proceeding slipped into a background.

This case study analyses the fulfilment of the right to just trial in the Krstić case and compares the Tribunal's procedure to the Popović et al. case, in which the defendants were condemned to the same sentences by the Trial Chamber on the ground of their acts' having been subordinated to the identical facts of the case.

In order to offer a sufficient amount of context, the first chapter concerns the origin and activity of the ICTY, its legitimacy, and its jurisdiction, which had been defined by the Tadić case. After then, the most significant principles of the International Criminal Law and the International Criminal Trial are examined, since in the author's opinion the compliance with them is essential for defendant's right to just trial's fulfilment; this right be fundamental. In the following chapter, the focus lies on relations between mass media and judicial institutions, more precisely the impact of media pressure on judicial proceedings. Due to the frequent appearance of chosen key words, the reason for choosing the Krstić and Popović et al. cases for this case study is also explained and described there.

The next chapters concern the factual state and its evaluation in both Trial and Appeal proceedings. The author analyses the most significant provisions of the Rules of Procedure and Evidence, which were either during or shortly afterwards amended, he interprets them, and considers them in the context of the defence's objections against the proceedings of the Trial Chamber.

Based on the analysis performed, the author then evaluates whether the right to just trial was violated, and what was the true influence of mass media over the exposition of the facts of the case and the severity of the sentence imposed. In the end, the thesis deals with the anticipated decision of the Appeals Tribunal on the Popović et al. case, within which the results of the the Krstić case's analysis are applied.

Performing the analysis, the author came to a conclusion that conforms to the uttered hypothesis: the media pressure did influence the decision-making of the Tribunal, although it cannot be said that the violation of procedural regulations that controlled the criminal trial was severe enough as to having been able to categorically state that the right to just trial was infringed. Yet the proceedings of the prosecution and the Tribunal were not entirely correct, and since all objections against noncompliance with procedural regulations regarded releasing evidence, the author concludes that the media pressure was clearly evident. Therefore imposing the prison sentence of 46 years was definitely inadequate considering the proved facts. By delivering this verdict, the right to just trial was violated, which was even more underlined by Appeals Tribunal's requalification of these criminal acts as aiding and abetting, and incitement. Without the Appeals Tribunal's judgment, a basic human right guaranteed by the Universal Declaration of Human Rights would not have been met, despite the fact this criminal trial took place on the grounds of judicial body established by the United Nations.

Použitá literatura

BARTOŇ, Michal. Svoboda projevu a její meze v právu ČR. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2002, 316 s. ISBN 80-720-1367-X.

BOAS, Gideon a William SCHABAS. International Criminal Law Developments in the Case Law of the ICTY. Martinus Nijhoff Publishers, January 2003, 372 s. ISBN 978-9041119872.

CASSESE, Antonio. International criminal law. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, li, 455 s. ISBN 978-019-9203-109.

KERR, Rachel. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: an exercise in law, politics, and diplomacy. New York: Oxford University Press, 2004, vi, 256 s. ISBN 01-992-6305-1.

KLIP, André a Göran SLUITER. Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals: volume 07. 1 st print. Intersentia, December, 2004, 810 s. ISBN 978-9-05095-949-0.

KLIP, André a Göran SLUITER. Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals: volume 19. 1 st print. Intersentia, March, 2010, 963 s. ISBN 978-9-05095-949-0.

MCDONALD, Gabrielle Kirk, Richard MAY. Essays on ICTY procedure and evidence in honour of Gabrielle Kirk McDonald. 1 edition. Springer, December 18, 2000, 624 s. International Humanitarian Law Series. ISBN 978-1780681153.

MCQAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Vyd. 2. Praha: Portál, 447 s. ISBN 80-717-8714-0.

NETTELFIELD, Lara J. a Royal HOLLOWAY. *Courting Democracy in Bosnia and Herzegovina: The Hague Tribunal's Impact in a Postwar State*. London: Cambridge University Press, July 2010, 330 s. ISBN 978-0521763806.

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část. 6., dopl. a rozš. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2011, xxiii, 502 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-981.

SCHABAS, William A. *The UN international criminal tribunals: the former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, liv, 711 s. ISBN 05-216-0908-9.

STEWART, Eugenia a Hugh M. STEWART. *Justice in a Time of War: The JusTrue Story Behind the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Texas A&M University Press, September 3, 2004, 272 s. ISBN 978-1585444113.

The Oxford handbook on the United Nations. Editor Thomas George Weiss, Sam Daws. New York: Oxford University Press, 2007, xxviii, 810 p. ISBN 978-019-9560-103.

Elektronické zdroje

Procesní dokumenty ICTY

Rules of Procedure and Evidence (19 January 2001). IT/32/Rev. 19. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev19_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (4 May 2001). IT/32/Rev. 20. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev20_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (26 July 2001). IT/32/Rev. 21. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev21_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (28 December 2001). IT/32/Rev. 22. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev22_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (14 April 2004). IT/32/Rev. 30. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev30_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (28 February 2008). IT/32/Rev. 41. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_Rev41_en.pdf

Rules of Procedure and Evidence (19 November 2012). IT/32/Rev. 48. *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032Rev48_en.pdf

UNSC Res 827 (25 May 1993). UN Doc S/RES/827. [online] [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf. 25 May 1993

Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009). *ICTY Legal library*. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf

Rozsudky, odvolání a další dokumenty vydané ICTY

Courtroom Technology. UNITED NATIONS. *UN ICTY* [online]. [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: <http://www.icty.org/sid/167>

Krajišnik (Decision on Prosecution Motion for Clarification in Respect of Application of Rules 65ter, 66(B) and 67(C)). ICTY-00-39 (1 August 2001). Dostupné z: <http://www.icty.org/x/cases/krajsnik/tdec/en/10801DE516117.htm>

Krstić case (Appeals Judgement) ICTY-98-33 (19 April 2004). [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: <http://icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/krs-aj040419e.pdf>

Krstić case (Case Information Sheet). ICTY-98-33. [online] [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/en/cis_krstic_en.pdf

Krstić case (Judgement). ICTY-98-33. [online] [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: <http://icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>

Popović et al. case (Appellant's brief on behalf of Drago Nikolić) ICTY-05-88 (3 August 2011). [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: <http://icty.org/x/cases/popovic/custom6/en/110803.pdf>

Popović et al. case (Case Information Sheet). ICTY-05-88. [online]. [cit. 2013-5-11]. Dostupné z: http://icty.org/x/cases/popovic/cis/en/cis_popovic_al_en.pdf

Popović et al. case (Judgement). ICTY-05-88. [online]. [cit. 2013-5-11]. Dostupné z: <http://icty.org/x/cases/popovic/tjug/en/100610judgement.pdf>

Tadić case (Case Information Sheet). ICTY-94-1. [online]. [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: http://www.icty.org/x/cases/tadic/cis/en/cis_tadic_en.pdf

Ostatní elektronické zdroje

BUCHAN, David. Progress in hunt for war crimes suspects. *Financial Times*. 24 March 2000. [online] [cit. 2013-05-11]. Dostupné z databáze FACTIVA: <http://global.factiva.com>

BURKE-WHITE, William W. The Domestic Influence of International Criminal Tribunals: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Creation of the State Court of Bosnia & Herzegovina. *Columbia Journal of Transnational Law* [online]. 2008, vol. 46 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1023923

HANSBERRY, Heidi L. Too Much of a Good Thing in Lubanga and Haradinaj: The Danger of Expediency in International Criminal Trials. *Northwestern Journal of International Human Rights* [online]. 2011 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njihr/vol9/iss3/>

HUMAN RIGHTS WATCH. Justice at Risk: War Crimes Trials in Croatia, Bosnia and Herzegovina, and Serbia and Montenegro. *UNHCR: The UN Refugee Agency* [online]. 14 October 2004 [cit. 2013-05-15]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/country,,HRW,,MNE,,42c3bcf70,0.html>

JOVIĆ, Dejan. Croatia after Tudjman: the ICTY and issues of transitional justice. *European Union Institute for Security Studies* [online]. 22-Jun-2009 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/1893/1993>

MILLER, Jennifer, Patrice MCMAHON a Kristin BROYHILL. The ICTY as a Realist Institution: International Courts, Accountability Networks, and Transitional Justice. *APSA 2011 Annual Meeting Paper* [online]. 2011 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900500

POLOCHOVÁ, Iveta. „Bosenský řezník“ se u soudu podíval na Muslimku a přejel si rukou po krku. *IDnes.cz* [online]. 16. 12. 2012 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-s-mladicem-0g2-/zahranicni.aspx?c=A120516_071620_zahranicni_ipl

PRIDHAM, Geoffrey. Securing Fragile Democracies in the Balkans: The European Dimension. *Romanian Journal of European Affairs* [online]. 30 June 2008 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1173703

Sources: Newest Sources. DOW JONES. *FACTIVA* [online]. 2013 [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: <http://www.dowjones.com/factiva/sources.asp>

Trest za masakr v Srebrenici si Krstić odpyká v Polsku, souhlasil varšavský soud. Zdroj: *IHNED.cz* [online]. 6. 12. 2012 [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-58916910-krstic-si-odpyka-trest-v-polsko>

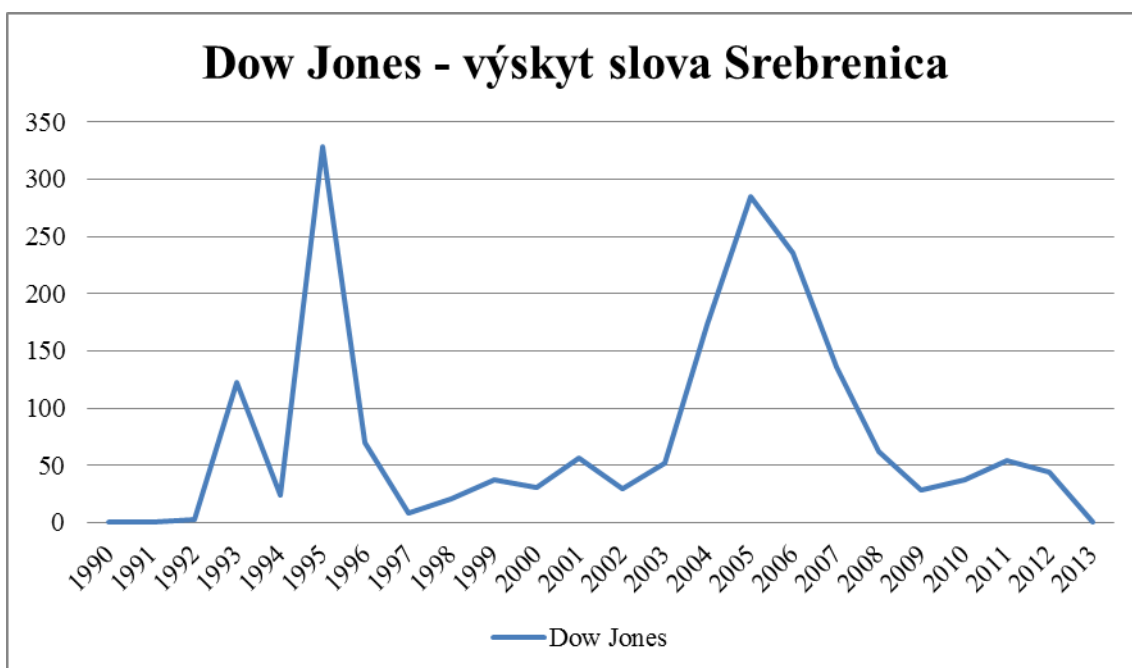
Seznam příloh

Příloha č. 1: Výskyt slova Srebrenica v databázi Dow Jones a FACTIVA (graf)

Příloha č. 2: Výskyt jmen Krstic a Popovic v databázích (graf)

Přílohy

Příloha č. 1: Výskyt slova Srebrenica v databázi Dow Jones a FACTIVA (graf)

Příloha č. 2: Výskyt jmen Krstic a Popovic v databázích (graf)

